

Linker

Decembar 2006., broj 4, godina 2, besplatan primerak

TEMA

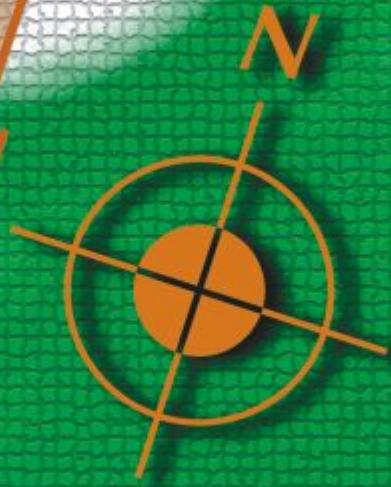
Pristupačnost i lična mobilnost

RAČUNARI I OPREMA

Asistivna tehnologija

STUDIJA SLUČAJA O SLOBODNOM KRETANJU

Urbane komunikacije

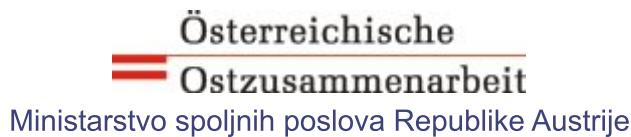

Linker

Broj 4 časopisa Linker finansijski su podržali:

Irska saradnja za razvoj Development Cooperation Irleand (DCI)

Sekretarijat za rad zapošljavanje i ravnopravnost polova AP Vojvodine

Ekumenska humanitarna organizacija

Časopis Linker može se pronaći i dobiti u štampanoj verziji,
ili na CD mediju, na sledećim mestima:

**Resursni centar za osobe sa invaliditetom
Ekumenske humanitarne organizacije**
Bate Brkića 12, 21000 Novi Sad;
Telefon: 021/400-204, 47-900-72, 47-900-73; e-mail infores@ehons.org.

Sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova AP Vojvodine
Bulevar Mihajla Pupina 16, 21000 Novi Sad

Časopis Linker može se i preuzeti, u formatima Word i PDF
sa veb sajta Resursnog centra <http://resursnicentar.ehons.org>

Life Tool

Komunikacija pomoću kompjutera

NOVI SAD
Bate Brkića 12
Srbija i Crna Gora
Tel./fax: +381 21 400 204
+381 21 479 0072
+381 21 479 0073

www.lifetool.org
E-mail: alen.s@lifetool.org

www.resursnicentar.ehons.org
E-mail: natres@ehons.org

www.lifetool.at
E-mail: office@lifetool.at

A - 4020 Linz
Hafenstraße 47-51
Tel. +43 (0) 70 / 9015 - 5200
Fax. +43 (0) 70 / 9015 - 5201

A - 9020 Klagenfurt
Harbacherstraße 70
Tel. +43 (0) 463 / 318 - 590
Fax. +43 (0) 463 / 318 - 589

A - 1050 Wien
Bräuhausgasse 62
Tel./Fax: +43 (0) 1 / 971 75 04

A - 90429 Nürnberg
Praterstraße 3
Tel. +49 (0) 911 277 45 61
Fax. +43 (0) 911 277 45 62

Logistik
Stifterstraße 12
Tel. +43 (0) 70 / 782 - 438
Fax. +43 (0) 70 / 782 - 438 - 4
E-mail: logistik@lifetool.at

NAPREDNA TEHNOLOGIJA
U FUNKCIJI OBRAZOVANJA OSOBA SA INVALIDITETOM

„Linker“
Časopis Resursnog centra za osobe sa invaliditetom
Ekumenske humanitarne organizacije

Izdavač:
Resursni centar za osobe sa invaliditetom
Ekumenske humanitarne organizacije (EHO)

Za izdavača:
Karolj Bereš, direktor EHO

Adresa izdavača:
Direkcija: Ćirila i Metodija 21, 21000 Novi Sad
Resursni centar: Bate Brkića 12, 21000 Novi Sad
Tel./faks: 021/400-204, 47-900-72, 47-900-73
E-mail: infores@ehons.org
Veb prezentacija: http://resursnicentar.ehons.org

Glavni i odgovorni urednik:
Miodrag Počuć

Redakcija:
Maja Radojević
Tatjana Lazor
Alen Šajfar
Miroslav Petrik

Stručni saradnik:
Vladimir Počuć

Saradnici:
Jasmina Stanić, Milica Ružićić-Novković, Jelena Ranković, Mirča Beženar, Damjan Tatić, Nikos Sakkas, Eva Caesar, Mirjana Dobranović, Monika Budimir, Vesna Vasiljić, Fenix tim

Lektor i redaktor:
Milica Bracic

Prevod tekstova:
Jelena Gagrin

Dizajn, priprema:
Vladimir Sijerković

Fotografija sa naslovne strane:
Srđan Doroški

Štampa:
Stojkov štamparija
Laze Nančića 34, 21000 Novi Sad

Tiraž:
1000 primeraka

Godina 2, broj 4
Besplatan primerak!

Napomena:
Tekstovi i fotografije u časopisu su autorski i u potpunosti su autentični. Nije dozvoljeno njihovo preuzimanje bez dozvole izdavača i autora teksta!

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

172.16

LINKER : časopis Resursnog centra za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije /glavni i odgovorni urednik Miodrag Počuć. - God.1, br. 1, (2005) - . - Novi Sad : Resursni centar za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije, 2005-. - Ilustr. ; 30 cm

Dva puta godišnje
Dostupno i na: http://www.resursnicentar.ehons.org

ISSN 1452-1598

COBISS.SR-ID 205535751

Sadržaj

Ukratko

Aktuelni projekti

Bez prepreka

6

Obuka članstva političkih stranaka

U interesu građana

7

Dnevni kamp za ekološko obrazovanje

Korisnici prirode

7

U žiži

Novi projekat za zapošljavanje

Zajednički do posla

8

Tema

Međunarodni pravni dokumenti i pristupačnost

Jednake mogućnosti

10

Pristupačnost u domaćem zakonodavstvu

Potreba i obaveza društva

11

Dostupnost pomagala i opreme

Preduslov nezavisnosti

13

O pristupačnosti

Dizajn za sve

15

Vidici

Arhitektonsko savetovalište	
Život bez barijera	18
Iskustva iz Mađarske	
Korak napred	19
Pristupačnost i biznis u Grčkoj	
Turizam za sve	21

Dogodilo se

Trening aktivnosti	
Umrežavanje znanja	22

Povodi

Protiv diskriminacije	
Tražeći mesto u društvu	24
Pristup obrazovanju	
Imam potrebu da stalno učim	26

Nove tehnologije

Računari i oprema	
Asistivna tehnologija	28

Radovi

Studija slučaja o slobodnom kretanju	
Urbane komunikacije	31

Oblikovanje svesti

U našem društvu izražen je problem (ne)pristupačnosti fizičkom okruženju, informacijama i uslugama, jer se prilikom planiranja javnog prostora i usluga ne vodi dovoljno računa o potencijalnim korisnicima. To se ponajviše odnosi na one koji imaju otežano kretanje i ili komunikaciju. Ne postoji jasno izražena svest o potrebama i zahtevima osoba sa invaliditetom u prostoru i komunikaciji, niti se aktivno, planski i sistematski radi na prevazilaženju poteškoća.

Najčešći problemi sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom, ali često i ostali korisnici – stariji građani, trudnice, roditelji sa decom ili gojazne osobe u javnom prostoru su neprilagođene pešačke staze, neoboreni ili pogrešno oborenii ivičnjaci. Uz to valja dodati još neprilagođenost kolovoza i raskrsnica kretanja, nepostojanje liftova i pokretnih platformi u javnim objektima, zatim, nefunkcionalne rampe, odsustvo zvučnih semafora, javnog prevoza, te loš pristup javnim i stambenim objektima, informacijama i uslugama.

Korisnici javnih površina, posebno osobe sa invaliditetom, ometeni su u kretanju što ograničava njihovu bezbednost i samostalnost. Uzrok takvom stanju jeste nepostojanje valjane zakonske regulative, ali i uslova u okruženju koji takvim osobama obezbeđuju ravnopravno učešće. Nedostaju, takođe, tehnički standardi za projektovanje, potrebnii elemenati ulične mreže, brojni objekati, proizvodi i usluge, koje odgovaraju potrebama svih građana.

Nažalost, u našem okruženju još uvek se smatra da su osobe sa invaliditetom same uzrok poteškoćama sa kojima se suočavaju, prvenstveno zbog smanjenih fizičkih sposobnosti i specifičnih zahteva prilikom kretanja. Taj stav je pogrešan, jer na taj način društvo ne preuzima odgovornost koju bi objektivno trebalo da ima za stvaranje okruženja koje će biti dostupno svima.

Poštujući osnovna ljudska prava, društvo treba da obezbedi povoljne uslove u javnom prostoru za ravnopravno učešće osoba sa invaliditetom, u svim segmentima života. Potrebe pojedinaca jesu osnova planiranja. Sve raspolažive mogućnosti valja upotrebiti tako da osiguraju ravnopravno učešće u prostoru. Pravilno oblikovano ili izgrađeno okruženje doprinosi da se svaki pojedinač razvije kao ličnost. Zato je potrebno da se prilikom dizajniranja prostora vodi računa i o potrebama različite populacije, kako bi svi bili nezavisni i jednak koristili raspoloživa dobra.

Nove javne nabavke mogu biti jedan od instrumenata kojima se osigurava dostupnost objektima i servisima, pogotovo ako ispunjavaju uslove o pristupačnosti za sve, odnosno ako ih ravnopravno koristi veći broj ljudi, bez obzira na njihove fizičke i ili intelektualne mogućnosti. Kupovina niskopodnih autobusa javnog gradskog prevoza jeste dobar primer javne nabavke koja ne stvara nove barijere građanima.

Samo sistemskim rešenjima, uz pravilno sa-gledavanje problema pristupačnosti u javnom prostoru, pokretanjem namenskih projekata, može se uticati na promenu aktuelnog – bučnog i stihijskog uklanjanja arhitektonskih i komunikacijskih barijera. Na taj način sprečavaju se često nefunkcionalna i pogubna rešenja, koja dodatno troše ljudsku snagu, vreme i novac.

Miodrag Počuč

AKTUELNI PROJEKTI

Bez prepreka

Udruženje osoba sa hendikepom Fenix nastalo je kao rezultat regionalnog SHARE-SEE projekta Udruženja studenata sa hendikepom iz Beograda, čiji je cilj širenje mreže organizacija koje zastupaju socijalni model invalidnosti. Fenix okuplja osobe sa invaliditetom i informiše ih o pravima i mogućnostima, a angažuje se i na ostvarivanju njihovih prava u okviru osnovnih građanskih i ljudskih prava.

Animiranje javnosti

Fenix trenutno realizuje projekat pod nazivom *Bez prepreka*, koji podrazumeva uklanjanje fizičkih barijera u Pirotu. Projekat je podržalo Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike Republike Srbije, a njime je predviđeno postavljanje 3 prilazne rampe i obaranje 24 ivičnjaka. Skupština Opštine Pirot participira sa 25% od ukupnog budžeta projekta.

Deo članova udruženja Fenix

Fenix trenutno realizuje projekat pod nazivom *Bez prepreka*, koji podrazumeva uklanjanje fizičkih barijera u Pirotu, uz podršku Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike Republike Srbije

Aktivnosti obuhvataju izgradnju kosih rampi na ulazima 3 javna objekta u gradu i obaranje ivičnjaka na 12 pešačkih prelaza u užem centru grada. U cilju podizanja svesti zajednice kada se radi o pravu na nesmetno kretanje osoba koji su korisnici invalidskih kolica i ostalih osoba koje se otežano kreću, projekat će biti propraćen medijskom kampanjom putem promotivnog materijala i video spota koji bi se emitovao u periodu planiranom za izvođenje građevinskih radova.

Rekreativne aktivnosti

aktivnosti informativnog i edukativnog sadržaja. Predviđeno je da medijska promocija obuhvata novinske članke, intervjuje sa nadležnim za rešavanje ovog problema, kratki video spot koji će se emitovati tokom cele kampanje, distribuiranje štampanog promotivnog materijala, tribinu na temu značaja dostupnosti i anketiranje građanstva. Cilj projekta jeste podizanje svesti zajednice o potrebama za kretanjem i pravu na kretanje osoba sa invaliditetom. Projekat *Nedostupno* trebalo bi da skrene pažnju na

Projekat *Nedostupno* trebalo bi da skrene pažnju na to da su svi članovi zajednice odgovorni za rešavanje pitanja, kao što je stvaranje uslova za izjednačavanje mogućnosti svih ljudi, i da ukaže na moguća rešenja za uklanjanje fizičkih barijera

Početkom septembra 2006. godine počela je realizacija projekta *Nedostupno* koji je koncipiran tako da promoviše prava osoba sa invaliditetom, sa akcentom na pravu na kretanje. Promovisanje prava na slobodno kretanje odvijaće se kroz razne

to da su svi članovi zajednice odgovorni za rešavanje pitanja, kao što je stvaranje uslova za izjednačavanje mogućnosti svih ljudi, i da ukaže na moguća rešenja za uklanjanje fizičkih barijera. ☺

Fenix tim

Linker 4

OBUKA ČLANSTVA POLITIČKIH STRANAKA

U interesu građana

Centar „Živeti uspravno“ – Novi Sad, u saradnji sa Novosadskim udruženjem studenata sa invaliditetom, započeo je obuku predstavnika i predstavnica političkih stranaka u Novom Sadu o osnovama invalidnosti. Cilj projekta je uspostavljanje trajne saradnje sa strankama na lokalnom nivou na planu razmene informacija u oblasti invalidnosti i uticaj na stvaranje uslova u okviru političkih partija za rad na zastupanju interesa građana i građanki sa invaliditetom. Podržan je kroz Share-SEE projekat uz finansijsku podršku Handicap Internationala, Odeljenja za međunarodni razvoj Velike Britanije – DFID-a i Evropske Komisije preko Evropske inicijative za demokratiju i ljudska prava i od strane Misije OEBS-a u Republici Srbiji.

Predviđen je rad sa 6 grupa od po 15 predstavnika i predstavnica političkih partija. Sve grupe će proći kroz 4 tematske sesije: pristupi invalidnosti i jezik invalidnosti (voditeljka Milica Mima Ružićić-Novković, specijalistkinja za standardizaciju srpskog jezika), međunarodni i domaći standardi i pravna regulativa uključujući pregled rada na izradi teksta Konvencije UN za promovisanje prava i dostojarstva osoba sa invaliditetom (voditelj je Damjan Tatić, magistar prava, jedan od autora teksta Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom Republike Srbije, član državne delegacije pri AD HOC komitetu UN za izradu Međunarodne konvencije o pravima osoba sa invaliditetom), pristupačnost i dizajn za sve (voditelj je Miodrag Počuč, diplomirani inženjer saobraćaja, stručnjak u toj oblasti) i službe podrške (voditeljka je Gordana Rajkov, pokretač ideje o samostalnom životu osoba sa invaliditetom na našim prostorima).

U program edukacije uključeni su predstavnici i predstavnice Demokratske stranke, Demokratske stranke Srbije, Demokratske

Vojvodine, Liberalno demokratske partie, Lige socijal-demokrata Vojvodine, Pokreta „Snaga Srbije“, Socijal-demokratske partie, Srpskog pokreta obnove i Stranke G17+. Predstavnici i predstavnice lokalne policije zainteresovani/e su da se u njega uključe, a u planu je da se do kraja ove godine ili početkom sledeće uključe nacionalni saveti u Vojvodini.

Projekat traje do februara 2007. godine i u narednom broju *Linkera* biće objavljeni njegovi rezultati. ☎

Milica Mima Ružićić-Novković

DNEVNI KAMP ZA EKOLOŠKO OBRAZOVANJE

Korisnici prirode

Društvo za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim osobama Biser iz Srbobrana, od jula meseca 2004. godine deluje na teritoriji Opštine Srbobran, sprovodeći svoju misiju poboljšanja kvaliteta života osoba sa invaliditetom i njihovih porodica, razvjem njihovih potencijala, radi uključenja u život i rad zajednice i ostvarenja jednakih mogućnosti.

Od početka rada, Društvo je uključeno u sve manifestacije koje promovišu zdrav život i očuvanje životne sredine i programe čiji je cilj borba za sprečavanje zagađenja u lokalnom okruženju. Sa istim ciljem Društvo je učestvovalo u akcijama Dani evropske

baštine, Dani voda i u akciji borbe protiv ambrozije. Svojim izložbama u Domu kulture u Srbobranu i u Zrenjaninu obuhvatilo je ekološke teme.

Ove godine, pokrenuti opštom akcijom u borbi za sprečavanje zagađivanja voda u Opštini Srbobran i šire, naročito zagađivanja Velikog bačkog kanala, organizovan je Eko kamp za decu sa smetnjama u razvoju, sa ciljem da on preraste u tradicionalnu manifestaciju, u koju bi se uključila i druga deca spremna da učestvuju u svim ekološkim akcijama i promovišu zdravu sredinu i zdrav život.

Osnovni cilj Eko kampa u 2006. godini jeste edukacija i upoznavanje dece sa svojom okolinom, bez obzira na trenutno stanje u kojem se na nalazi. Učešće dece svih uzrasta i različitih psihofizičkih sposobnosti, rad i život u prirodi kroz edukaciju, utiče na njihovu svest o zdravom životu i stvara potrebu suživota sa prirodom i očuvanja životne sredine. Realizacija programa Eko kampa propraćen je i medijski, što doprinosi promovisanju ekološke svesti u javnosti, kao i prihvatanju osoba sa invaliditetom u lokalnoj zajednici, jer se kroz druženje i rad u kampu predstavljaju njihove mogućnosti i sposobnosti. ☎

Mirča Beženar

NOVI PROJEKTI U OBLASTI ZAPOŠLJAVANJA

Zajednički do posla

Pokrajinski sekretarij za rad zapošljavanje i ravnopravnost polova, pokrenuo je projekat pod nazivom *Rehabilitacija i razvoj ljudskih resursa na integrisanom srpsko-mađarskom tržištu rada* sa ciljem da se unaprede mehanizmi za lakše zapošljavanje osoba sa invaliditetom

U nastojanju da unapredi mehanizme za lakše zapošljavanje osoba sa invaliditetom, Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova izradio je projekat na temu neophodnosti razvoja i rehabilitacije ljudskih resursa kada su osobe sa invaliditetom u pitanju. Projekat je ocenjen kao značajan i finansijski je podržan od strane Evropske unije, u okviru programa prekogranične saradnje između Mađarske i Srbije. Vrednost tog projekta za region Vojvodine je 62.465,00 evra, a Pokrajinski sekretarijat je obezbedio finansijsko učešće od 10% od ukupne vrednosti projekta, kao i podršku u vidu ljudskih resursa i tehničke pomoći u realizaciji.

Projekat se nalazi u početnoj fazi realizacije i trajeće ukupno 15 meseci. Prekogranični partner na ovom projektu jeste lokalna samouprava grada Bačalmaš.

aktivnosti u cilju unapređenja zapošljavanja i prevencije trajne nezaposlenosti.

U okviru međunarodne saradnje i razmenom iskustava, Opština Bačalmaš i Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, pokrenuli su zajednički projekat koji će promovisati planirani sistem podrške razvoju ljudskih resursa i omogućiti veću prohodnost na tržište rada za pomenutu ciljnu grupu. Kao otežavajući faktori u zapošljavanju osoba sa invaliditetom, identifikovani su društveno ekonomski okolnosti u proteklom periodu, neadekvatan zakonski okvir, velika konkurenca na tržištu radne snage, nepostojanje adekvatnih službi podrške, nepostojanje centara za profesionalnu rehabilitaciju i edukaciju, nedostatak informacija o potrebljima poslodavaca i raspoloživim potencijalima osoba sa invaliditetom. Takođe, postoji mali broj zaštitnih radionica i niska je

Ciljevi

Naziv projekta *Rehabilitacija i razvoj ljudskih resursa na integrisanom srpsko-mađarskom tržištu rada* upućuje na suštinu, cilj i ishode projekta, stavljući akcenat na važnost rehabilitacije kao procesa. Opšti cilj projekta jeste poboljšanje položaja osoba sa invaliditetom na tržištu rada i to putem planirane i ciljane edukacije nezaposlenih. Uvod u praktičnu realizaciju projektnih aktivnosti jesu primarna i sekundarna istraživanja koja se odnose na kvantitativnu i kvalitativnu analizu ključnih otežavajućih faktora u zapošljavanju, a koja će biti sprovedena kako na teritoriji Vojvodine, tako i u regiji Bačalmaš. Na osnovu dobijenih rezultata, izradiće se zajednički program rada. Program će obuhvatiti tačan pravac edukacije na osnovu iskazane potrebe osoba, projektom obuhvaćena tržišta, zatim izradu stručnog i opštег rehabilitacionog

Problemi

Direktna ciljna grupa projekta jesu nezaposlene osobe sa invaliditetom koje žele da mobilišu i unaprede svoje radne potencijale. Problem zapošljavanja osoba sa invaliditetom je kompleksan, a novi privredni trendovi tržišne ekonomije doveli su do toga da je neophodno preduzeti određene mere i

propulzivnost za nove zaposlenike. Nerešen je problem edukatora i rehabilitatora, koji bi se na organizovan način bavili tim problemom, niska je obrazovna struktura osoba sa invaliditetom, koje su nemotivisane za rad, dok postoje i organizacione teškoće i teškoće socijalizacije.

materijala, obuku trenera, odabir i obuku potencijalnih zaposlenika, kao i lociranje zainteresovanih poslodavaca, bilo iz otvorene privrede, ili poslodavaca koji bi organizovali rad zaštitnih radionica.

Očekuje se da će, na kraju obuke, osobe sa invaliditetom biti edukovane za aktivniji i kompetentniji rad u lokalnoj zajednici i

Sa konferencije za štampu

Opšti cilj projekta jeste poboljšanje položaja osoba sa invaliditetom na tržištu rada i to putem planirane i ciljane edukacije nezaposlenih

spremne da odgovore zahtevima poslodavca. Projektom će biti obuhvaćeno 45 osoba sa invaliditetom sa teritorije Novog Sada, Bečaja i Sombora, koje budu iskazale spremnost da se uključe u proces radnog osposobljavanja. Isti broj korisnika sa područja Opštine Bačalmaš biće uključen u proces osposobljavanja za njihove tržišne potrebe.

Regionalni uslužni centar

Kao podsticaj zapošljavanju nezaposlenih osoba sa invaliditetom, Nacionalna služba za zapošljavanje uvela je subvencije za poslodavce, koje bi pored obučenog i edukovanog radnika, trebalo dodatno da ih stimulišu, o čemu je bilo više reči u prethodnom broju *Linkera* (2006/3).

Paralelno sa tim aktivnostima, u Novom Sadu će sa radom početi Regionalni uslužni centar, čija će uloga biti praćenje i posredovanje pri zapošljavanju osoba sa invaliditetom. Centar će, pre svega, raspo-

lagati bazom podataka o potencijalnim poslodavcima i zainteresovanim korisnikima, komuniciraće se lokalnim filijalama za zapošljavanje, udruženjima koja se bave tim pitanjima, privrednim komorama i drugim zainteresovanim subjektima. Pored toga, on će pružati stručne i savetodavne usluge, kako osobama sa invaliditetom, tako i potencijalnim poslodavcima.

Ovaj projekat jedinstven je po tome što nudi model ili obrazac po kome bi mogao da funkcioniše sistem podrške osobama sa invaliditetom u oblasti zapošljavanja. Projekat povezuje sve neophodne karike za uspešno zapošljavanje osoba sa invaliditetom, počev od državnih organa uprave, pa sve do obrazovnih institucija, adekvatnih službi tržišta rada, privredne komore, privrednih društava, nevladinih organizacija, stručnih kadrova, poslodavaca i medija, koji su neophodni za dugoročno rešenje tog problema.

Projekat se trenutno nalazi u fazi ispitivanja potreba tržišta. Ispitivano je 100 poslodavaca sa teritorije Autonomne pokrajine Vojvodine o rasploživim radnim mestima u narednom periodu, kao i zaposlenosti osoba sa invaliditetom. Takođe, ispitivana je zainteresovanost poslodavaca i informisanost o trenutnim subvencijama nacionalne službe za zapošljavanje, kao i o predstojećim zakonskim rešenjima o obveznom zapošljavanju osoba sa invaliditetom u odnosu na ukupan procenat zaposlenosti.

Uporedo sa tim, za nezaposlene osobe sa invaliditetom u opštinama Bečej, Novi Sad i Sombor priprema se odabir potencijalnih korisnika ciljane edukacije na osnovu iskazane potrebe tržišta. Kriterijumi za izbor potencijalnih korisnika programa jesu da je osoba nezaposlena, sa I-IV stepenom stručne spreme, do 40 godina starosti i da je zainteresovana za rad. Odabranim osobama biće ponuđena opšta rehabilitaciona edukacija za potrebe zaposlenja, kao i usko stručno osposobljavanje za izabrane delatnosti.

Očekujemo da će se na osnovu ciljane edukacije i pripreme korisnika za rad, posredovanjem pri zapošljavanju i ostvarivanju rasploživih subvencija za poslodavce povećati zainteresovanost poslodavaca za angažovanje osoba sa invaliditetom, ili pokretanje posebnih radionica, koje bi angažovale veći broj osoba sa invaliditetom. Model rada u rehabilitacionim radionicama u Mađarskoj izuzetno je razvijen i vrlo interesantan poslodavcima. Uglavnom su zastupljene uslužne delatnosti poput izrade papirne galanterije, izrada namenskih proizvoda šivenjem, pakovanje i sortiranje, doradni poslovi i slično. ☎

Jasmina Stanić

Više informacija o projektu možete dobiti na adresi:
Sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova

Bulevar Mihajla Pupina 16, 21 000 Novi Sad
Telefon/faks: 021 487 4312; 021 557 001

www.psrzrp.vojvodina.sr.gov.yu

koordinator projekta: Jasmina Stanić,
savetnica pokrajinskog sekretara za rad,
zapošljavanje i ravnopravnost polova

E-mail: jasmina.stanic@metrohive.net

MEĐUNARODNI PRAVNI DOKUMENTI I PRISTUPAĆNOST

Jednake mogućnosti

U sedištu Ujedinjenih nacija, avgusta meseca 2006. godine, usvojen je Nacrt međunarodne konvencije o pravima osoba sa invaliditetom

U sedištu Ujedinjenih nacija u Njujorku, od 14. do 25. avgusta 2006. godine, održano je Osmo zasedanje Ad hoc komiteta UN za izradu nacrta Sveobuhvatne i integrativne konvencije o promovisanju i zaštiti prava i dostojanstva osoba sa invaliditetom. Posle intenzivnih i napetih pregovora postignut je istorijski korak u zaštiti i promovisanju ljudskih prava i sloboda osoba sa invaliditetom, poslednjeg dana zasedanja, 25. avgusta 2006. godine, Ad hoc komitet usvojio je nacrt Međunarodne konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i nacrt Opcionog protokola. Posle usvajanja nacrta, tekst ide na redakturu posebnoj komisiji u kojoj mogu učestvovati sve zainteresovane članice Komiteta, a potom će predlog Konvencije i Opcionog protokola biti upućeni na usvajanje Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija tokom njenog redovnog jesenjeg zasedanja 2006. godine.

Osnovni pojmovi

Nacrt Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom veliku pažnju posvećuje pitanjima pristupačnosti. Članom 3 pristupačnost je zacrtana kao jedno od osnovnih načela na kojima se Konvencija zasniva. Članom 2 Konvencija daje definicije nekih pojmova koji su relevantni za materiju pristupačnosti. Član 9 uređuje materiju pristupačnosti, pre svega pristup fizičkom, građenom okruženju, objektima, javnom prevozu, dok član 20 tu problematiku prebacuje na individualni plan, regulišući pitanja lične pokretljivosti. Član 21 govori o pristupu informacijama i slobodi izražavanja.

Član 2 predviđa da *komunikacija* obuhvata gorrone i gestovne jezike, prikazivanje tekstova, Brajevo pismo, taktilnu komunikaciju, formate sa velikim slovima, pisane, audio snimke, pristupačne multimedije, običan jezik, ljudske čitače i augmentativne i alternativne oblike, sredstva i formate komunikacija, uključujući pristupačne informativne i komunikacijske

tehnologije. Taj član dalje predviđa da *jezik* obuhvata gorrone i znakovne jezike i druge oblike neizgovorenih jezika.

Konačno, član 2 daje definiciju univerzalnog dizajna i inkluzivnog dizajna, koji podrazumevaju dizajniranje proizvoda, okruženja, programa i usluga, na taj način da sva lica mogu u najvećoj mogućoj meri da ih koriste bez dodatnih adaptacija. Član 2 dalje predviđa da takve definicije univerzalnog i inkluzivnog dizajna neće isključivati asistivna sredstva i pomagala za osobe sa određenim vrstama invaliditeta kada su im takva sredstva potrebna.

Mere koje valja sprovesti

Član 9 izuzetno detaljno uređuje problematiku pristupačnosti. Da bi osobama sa invaliditetom omogućile da samostalno žive i u potpunosti učestvuju u svim aspektima života, države potpisnice preduzeće odgovarajuće mere da osobama sa invaliditetom, na osnovu jednakosti sa drugima, osiguraju pristup izgrađenom okruženju, prevozu, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije, kao i drugim uslugama i pogodnostima namenjenima javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim sredinama. Te mere, koje će uključivati identifikaciju i uklanjanje prepreka i barijera pristupačnosti, između ostalog će se primenjivati na a) zgrade, puteve, prevoz i druge unutrašnje i spoljne pogone i postrojenja, uključujući škole, stambene objekte, medicinska zdanja i radna mesta, te b) informacije, komunikacije i druge usluge, uključujući elektronske usluge i službe i servise za slučaj vanrednih situacija.

Stav 2 člana 9 dalje predviđa da će države potpisnice takođe preduzeti odgovarajuće mere kako bi „a) razvile, podsticale i nadzirale primenu minimalnih standarda i smernica za pristupačnost zgrada i usluga otvorenih za javnost, ili namenjenih javnosti; b) osigurale da privatna lica i preduzetnici

koji pružaju usluge i pogodnosti otvorene za javnost, ili namenjene javnosti, uzmu u obzir sve aspekte pristupačnosti za osobe sa invaliditetom; c) pružile trening i obuku o pitanjima pristupačnosti relevantnim za osobe sa invaliditetom svim relevantnim subjektima i akterima; d) obezbedile natpise na Brajevom pismu i u lako čitljivom formatu uzgradama, objektima otvorenim za javnost, ili namenjenim javnosti; e) obezbedile druge oblike žive asistencije i posrednika, uključujući vodiče, čitače i prevodioce na gestovni jezik, kako bi olakšali pristup zgradama, objektima otvorenim za javnost, ili namenjenim javnosti; f) promovisale druge odgovarajuće oblike asistencije i podrške osobama sa invaliditetom kako bi im osigurale pristup informacijama; g) promovisale pristup za osobe sa invaliditetom novim komunikacijskim tehnologijama i sistemima, uključujući internet; h) promovisale dizajniranje, razvoj, proizvodnju i distribuciju pristupačnih informacijskih i komunikacijskih tehnologija i sistema u ranoj fazi kako bi informatičko društvo postalo pristupačno po najnižoj ceni.“

Član 20 predviđa da će države potpisnice Konvencije preduzeti efektivne mere radi osiguravanja lične pokretljivosti za osobe sa invaliditetom sa njihovom najvećom mogućom samostalnošću. Te mere će uključivati „a) olakšavanje pokretljivosti osoba sa invaliditetom na način i u vreme kada one to odaberu i po pristupačnim cenama; b) olakšavanje pristupa osobama sa invaliditetom kvalitetnim pomagalima za ostvarivanje pokretljivosti, asistivnim tehnologijama i oblicima žive asistencije i posrednicima, uključujući omogućavanje da oni budu dostupni po pristupačnim cenama; c) pružanje treninga i obuke u veština pokretljivosti osobama sa invaliditetom i specijalistima koji rade sa tim osobama; d) ohrabrivanje privatnog sektora, koji proizvodi pomagala za ostvarivanje pokretljivosti, asistivne tehnologije i sredstva, da uzme u obzir sve aspekte pokretljivosti osoba sa invaliditetom.“

Sloboda izražavanja i pristup informacijama

Član 21 nacrta Konvencije uređuje materiju slobode izražavanja i pristupa informacijama. On predviđa da će države potpisnice preduzeti sve odgovarajuće mere kako bi osigurale da osobe sa invaliditetom mogu da ostvare slobodu izražavanja i mišljenja, uključujući slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja na osnovama jednakosti sa drugima, kroz upotrebu gestovnog jezika, Brajevog pisma i augmentativne i alternativne komunikacije i kroz sve druge pristupačne načine, sredstva i formate po izboru tih osoba. Te mere će uključivati i „a) pružanje osobama sa invaliditetom informacija namenjenih

Predstavnik Srbije Damjan Tatić (levo) i predsedavajući Mekkej

opštoj javnosti na blagovremen način i bez dodatnih troškova za osobe sa invaliditetom u pristupačnim formatima i tehnologijama primerenim različitim vrstama invalidnosti; b) prihvatanje i olakšavanje upotrebe gestovnog jezika, Brajevog pisma i augmentativne i alternativne komunikacije

i svih drugih pristupačnih načina, sredstava i formata po izboru osoba sa invaliditetom u službenim interakcijama; c) pozivanje da privatna lica i organizacije koje pružaju usluge opštoj javnosti, uključujući kroz upotrebu interneta, pružaju informacije i usluge u pristupačnim formatima koje osobe sa invaliditetom mogu koristiti; d) ohrabrvanje masovnih medija, uključujući one koji pružaju informacije putem interneta, da svoje usluge učine pristupačnim osobama sa invaliditetom; e) podsticanje i priznavanje upotrebe gestovnog jezika.“ ☈

Mr Damjan Tatić

PRISTUPAČNOST U DOMAĆEM ZAKONODAVSTVU

Potreba i obaveza društva

Šta definišu Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom i Zakon o izgradnji i planiranju Republike Srbije?

Na Drugom redovnom zasedanju, 17. aprila 2006. godine, Narodna skupština Republike Srbije usvojila je Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom i izmene Zakona o izgradnji i planiranju. Ta dva zakona konačno pružaju osnov za dosledno poštovanje odredbi "Pravilnika o uslovima projektovanja i planiranja vezane za nesmetano kretanje dece, starih, invalidnih i hendikepiranih lica" iz 1997. godine, koji propisuje standarde pristupačnosti.

Pristup objektima i uslugama

Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom u Delu III govori o posebnim slučajevima diskriminacije osoba sa invaliditetom. U njemu su uređeni pojedinačni slučajevi diskriminacije koji su zabranjeni. Zakon predviđa zabranu diskriminacije osoba sa invaliditetom u različitim oblastima, između ostalog i problematične pristupačnosti javnim objektima, površinama i uslugama (čl. 13-16.).

Zakon zabranjuje uskraćivanje pristupa javnim objektima i površinama, odbijanje

pružanja usluga koje neko lice pruža u okviru svoje delatnosti, ili pružanje iste usluge pod nepovoljnijim uslovima osobama sa invaliditetom. Lice koje pruža pomenute usluge dužno je da izvrši potrebne adaptacije, kako bi učinilo uslugu dostupnom osobi sa invaliditetom. Vlasnik objekta u javnoj upotrebi dužan je da izvrši potrebne adaptacije. Ta pitanja biće dalje tehnički uređena propisima iz oblasti izgradnje i planiranja. Srazmerno povećanje cene usluge, neposredno proisteklo iz povećanja troškova pružanja usluge osobi sa invaliditetom neće predstavljati diskriminaciju. Zakon je propustio da predviđa rok u kome će se postojeći javni objekti adaptirati, kao što su to učinili antidiskriminacijski propisi SAD i Velike Britanije, ili zakon o izjednačavanju mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom u Mađarskoj. Ta materija biće dodatno uređivana nacionalnom strategijom za unapređivanje položaja osoba sa invaliditetom i akcionim planovima, koji će predvideti rokove i liste prioriteta prilikom adaptacije postojećih objekata.

Zakon predviđa da lokalne samouprave treba da preuzimaju mere za stvaranje

pristupačnog fizičkog okruženja za osobe sa invaliditetom (čl. 33.). Prilikom tumačenja te odredbe zakona, ne treba smetnuti sa um da država mora da propiše tehničke standarde pristupačnosti, procedure koje će se primenjivati jednoobrazno u svim jedinicama lokalne samouprave, kao i sankcije za one koji ne poštuju te standarde. To je i učinjeno kroz "Pravilnik o uslovima projektovanja i planiranja vezane za nesmetano kretanje dece, starih, invalidnih i hendikepiranih lica" (usvojen još 1997. godine) i izmene Zakona o izgradnji i planiranju, koje je Narodna skupština izglasala neposredno posle usvajanja Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom.

Amandmanom Odbora za rad, boračka i socijalna pitanja Narodne skupštine, koji je prihvatile i Vlada Srbije a usvojila Narodna skupština, predviđeno je da se odredbe čl. 32. i 33. Zakona primenjuju od 1. januara 2007. godine, čime će se nadležnim organima dati vremena da pripreme odgovarajuće mere i programe, kako ove odredbe Zakona ne bi ostale puka deklaracija i mrtvo slovo na papiru.

Uređenje javnog saobraćaja

Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom zabranjuje diskriminaciju u javnom saobraćaju (čl. 27 i 28). Članom 33 Zakon predviđa da će lokalne samouprave preduzimati mere kako bi javni prevoz učinili pristupačnim ali ostavlja dalju razradu ove odredbe koja stupa na snagu 1. januara 2007. godine posebnim propisima koji uređuju javni saobraćaj. Neki od gradova u Srbiji (Beograd, Novi Sad, Niš) počeli su da uređuju javni prevoz za osobe sa invaliditetom, ali, pre svega, organizovanjem adaptiranog kombi prevoza. Iako je izvestan broj novih vozila javnog saobraćaja namenjenog opštoj populaciji niskopodan, da bi ga korisnici invalidskih kolica mogli koristiti, ta mogućnost se veoma retko koristi. U Beogradu su, od 2006. godine, javni prevoznici doneli odluku kojom dozvoljavaju slepim i slabovidim licima, koji koriste pse vodiče, da ulaze u vozila javnog prevoza sa njima.

Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom Srbije predviđa obavezu organa države, teritorijalne autonomije i lokalnih samouprava nadležnih za pitanja kulture i medija da preduzmu mere za obezbeđivanje pristupa informacijama i komunikacijama osobama sa invaliditetom kroz upotrebu odgovarajućih tehnologija (čl. 35.). Ta obaveza dodatno je precizirana kroz odredbe amandmana, prihvaćenog od strane kako nadležnog Odbora za rad, borčaka i socijalna pitanja Narodne skupštine Republike Srbije, tako i Vlade, predlagачa Zakona, a usvojenog od strane Narodne skupštine, o osiguravanju pristupa informacijama u informativnim emisijama RTS-a, kao javnog servisa, kroz titlovanje vesti i displej teksta, što neke privatne televizije u Srbiji već čine tokom poslednjih nekoliko godina (Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom / predgovor D. Tatić, Beograd, 2006, str. 26). Javni medijski servis Srbije nije ispunio tu zakonsku obavezu 6 meseci od stupanja zakona na snagu, ali još od ranije emituje vesti u 16 časova na prvom programu sa prevodom na gestovni jezik.

Sudski postupak

Odredbe o zabrani diskriminacije osoba sa invaliditetom, koje ne bi bile pratiće efikasnim mehanizmima sudske zaštite osoba koje su bile izložene diskriminaciji, teško da bi imale adekvatnu primenu u praksi. Sam zakon ne bi predstavljao ništa više od

puke deklaracije i ne bi zadovoljio legitimna očekivanja stotina hiljada osoba sa invaliditetom u Srbiji. Praksa drugih zemalja, poput Austrije, Mađarske, ili Italije, jasno je pokazala da zakoni o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom, koji pretenduju na ozbiljnu primenu, pored navođenja zabranjenih akata, radnji ili propuštanja, koja predstavljaju diskriminaciju, moraju sadržati i odredbe o sudske zaštiti žrtava diskriminacije i o sankcijama za prekršioce.

Zakon o sprečavanju diskriminacije OSI

Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom u Delu V propisuje poseban parnični sudske postupak zaštite od diskriminacije zbog invalidnosti. Na ovu vrstu sudske postupaka primenjivaće se odredbe o opštem parničnom postupku, ako Zakonom o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom nije drugačije određeno (čl. 40.). U sporovima povodom diskriminacije zbog invalidnosti, pored sudova opšte mesne nadležnosti (po prebivalištu tuženog), biće mesno nadležni i sudovi na čijoj teritoriji tužilac-osoba sa invaliditetom koja je bila izložena diskriminaciju, ima boravište ili prebivalište (čl. 41.).

Postupak se pokreće tužbom, koju podnosi osoba sa invaliditetom koja tvrdi da je bila žrtva diskriminacije ili njen zakonski zastupnik.

Član 43. Zakona predviđa da se tužbom može tražiti zabrana izvršavanja radnje od koje preti diskriminacija, zabrana daljeg vršenja, odnosno ponavljanja vršenja radnje diskriminacije (odeljak 1), uklanjanje posledi-

ca diskriminatorskog ponašanja (odeljak 2), utvrđivanje da je tuženi postupao diskriminatorski prema tužiocu (odeljak 3) i naknada materijalne i nematerijalne štete (odeljak 4). U postupku po tužbi zbog diskriminacije po osnovu invalidnosti uvek se može tražiti revizija (čl. 44.). Tužilac, u toku sudske postupka i posle njegovog okončanja, a pre izvršenja presude, od suda može tražiti da izda privremenu meru zabrane diskriminatorskog ponašanja, radi otklanjanja opasnosti od nasilja ili nastajanja nenadoknadive štete (stav 1 člana 45.). Podnositelj predloga za izdavanje privremene mere mora učiniti verovatnim da je mera potrebna radi otklanjanja nasilja, sprečavanja upotrebe sile, ili nastanka nenadoknadive štete (stav 2 člana 45.), a sud po tom predlogu mora odlučiti u roku od 48 časova od trenutka prijema predloga (stav 3). Na taj način, osiguran je relativno efikasan mehanizam za sprečavanje neotklonjive štete, koja je često imanentna slučajevima diskriminacije, a podnosiocu predloga donekle je olakšan teret dokazivanja, jer se od njega traži samo da učini verovatnom mogućnost nastanka štete ili primene sile i nasilja.

Nepoštovanje standarda

Izmene Zakona o izgradnji i planiranju standarde pristupačnosti definišu kao „obavezne tehničke mere, standarde i uslove projektovanja, planiranja i izgradnje kojima se osigurava nesmetano kretanje i pristup osobama sa invaliditetom, deci i starim osobama“ (čl. 1). Član 14 Izmena Zakona o izgradnji i planiranju predviđa da planovi građenja, između ostalog, moraju sadržati posebne uslove kojima se javne površine i javni objekti od opšteg interesa čine pristupačnim osobama sa invaliditetom u skladu sa standardima pristupačnosti iz Pravilnika. Članom 41 predviđeno je da će se investitor javnog objekta od opšteg interesa, odnosno, odgovorno lice koje ne obezbedi pristup objektu za osobe sa invaliditetom u skladu sa standardima pristupačnosti kazniti novčanom kaznom od 10.000 do 50.000 dinara. Zakon je konačno predviđao novčane sankcije za one koji ne poštuju standarde pristupačnosti i tako indirektno diskriminisu osobe sa invaliditetom, ali sada je neophodno kontinuirano ulagati napore, kako bi se ove odredbe zakona dosledno sprovodile u praksi. ☎

Mr Damjan Tatić

DOSTUPNOST POMAGALA I OPREME

Preduslov nezavisnosti

Efikasniji postupak dodelje pomagala i njihov veći izbor omogućio bi bolji proces rehabilitacije, podizanje stepena obrazovanja, a, samim tim, i veće radno angažovanje osoba sa invaliditetom

Trenutno stanje i pravni okvir u vezi sa nabavkom i distribucijom pomagala za osobe sa invaliditetom navodi nas na postojanje nekoliko problema u toj oblasti. Jedan od najvećih problema predstavlja nepostojanje validne baze podataka o osobama sa invaliditetom, na osnovu koje bi se mogla utvrditi realna potreba za pomagalima i opremom, kako bi se, na taj način, poboljšao sistem njihove pravovremene nabavke i distribucije.

Pravilnik o medicinsko-tehničkim pomagalima koja se obezbeđuju iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja, objavljen u Službenom glasniku Republike Srbije 10. januara 2006. godine, pozitivno je ocenjen. Međutim, ustanovljeni su i određeni nedostaci tog pravilnika, koji se ogledaju prvenstveno u nedovoljno širokom izboru pomagala, zatim nedovoljnim sredstvima namenjenima za te potrebe, kao i neuisklađenost cena pomagala, koje utvrđuje Republički zavod za zdravstveno osiguranje i realnih cena pomagala koja postoje na tržištu, jer realne cene pomagala dostupnih na tržištu često nisu finansijski pristupačne. Činjenica je da nezaposlene osobe sa invaliditetom na ime tuže nege i pomoći od strane države danas dobijaju zanemarljiv iznos u visini od 3.480,00 do 5.000,00 dinara (zavisno od uzrasta korisnika, vrste i stepena invaliditeta), dok na tržištu pomagala najjeftinija mehanička invalidska kolica koštaju oko 30.000,00 dinara. Taj odnos znatno je veći kada je u pitanju nabavka sofisticiranihjih pomagala novije generacije, tipa novih invalidskih kolica na motorni pogon, ili digitalnog slušnog aparata. Na primer, novi digitalni slušni aparat, proizведен 2005/2006. godine, košta od 80.000,00 dinara pa naviše, dok Fond za zdravstveno osiguranje refundira svega oko 6.000,00 dinara!

Pravilnik deklaratивno navodi da osobe sa invaliditetom kojima je potrebno pomagalo imaju pravo i da ga dobiju, ali kada dođe do nabavke, osoba kojoj je potrebno pomagalo mora da participira i do 90% od vrednosti tog pomogala. S obzirom na trenutnu ekonomsku situaciju i samu finan-

Uz adekvatna pomagala razvijaju se potencijali korisnika

sijsku moć osoba sa invaliditetom i njihovih porodica, za posledicu imamo da većina osoba sa invaliditetom i nije u mogućnosti da sebi obezbedi adekvatno pomagalo i ostvari pravo koje joj pripada.

Iskustvo korisnika pokazuje da, na primer, u Novom Sadu postoje institucije i ustanove preko kojih se obrađuju zahtevi

osoba sa invaliditetom za pomagalima i vrši njihova dodata, ali ne postoji koordinacija i međusobna razmena informacija između tih organa, pa tako dolazimo do situacije da zaposleni u tim institucijama ne znaju da upute osobu kojoj treba pomagalo na adekvatno mesto gde to svoje pravo može da ostvari. To za posledicu još ima i veoma velik vremenski period od podnošenja

zahtega do samog dobijanja pomagala. Sa druge strane, nedovoljna informisanost javnosti, posebno korisnika o samom postupku dodele pomagala, u znatnoj meri doprinosi tome da budući korisnici ne znaju na koji način da ostvare svoje pravo na pomagalo, kome treba da se obrate, koliko je njihovo učešće u kupovini tog pomagala i kada ga može dobiti.

Promene

Radi efikasnijeg postupka u oblasti planiranja realnih potreba i dodele pomagala neophodno je raditi na povećanju informisanosti korisnika pomagala i opreme, poboljšati dostupnost pomagala putem osavremenjivanja zakonskih propisa, kao i poboljšati i proširiti prava na pomagala i opremu za decu do kraja školovanja, utvrđenih zakonom.

U okviru segmenta povećanja informisanosti korisnika, potrebno je prikupiti podatke i utvrditi postupke i procedure dodele pomagala, evidentirati, to jest, prepoznati ustanove, institucije, organizacije i preduzeća, koji su uključeni u proces nabavke, dodele i servis pomagala. Informisanje udruženja i organizacija osoba sa invaliditetom sa pravima osoba sa invaliditetom prilikom zahtega i dodele pomagala i opreme, jedan je od važnih segmenata na kojima je potrebno raditi u budućem periodu. Bolja informisanost korisnika može se postići i mapiranjem svih prodavnica, servisa i humanitarnih organizacija, preko kojih se može doći do određenih pomagala. Mapiranje resursa, pri tom, ne bi smelo da bude ograničeno samo na one prodavnice i preduzeća koji imaju ugovor sa Republičkim zavodom za zdravstveno osiguranje, nego bi trebalo obuhvatiti sva moguća preduzeća i organizacije, koji, na neki način, mogu doprineti bržoj nabavci pomagala i opreme, čak i ako ona nije na spisku pomagala u Pravilniku o medicinsko-tehničkim pomagalima.

Dostupnost pomagalima i opremi i osavremenjivanje zakonskih propisa može se postići jedino kontinuiranim praćenjem primene pravilnika o medicinsko-tehničkim pomagalima, podnošenjem inicijativa za promenu i dopunu pravilnika na osnovu uočenih nedostataka, insistiranjem na poštovanju propisanih pravila i procedura iz oblasti prava i dodele pomagala i opreme, kao i aktivnim reagovanjem na svako krše-

Slušni aparati

je ljudskih prava putem žalbi i prigovora odgovornim institucijama.

Potreba za prepoznavanjem, promocijom i uvođenjem novih, savremenijih i kvalitetnijih vrsta pomagala i opreme, dolazi do izražaja naročito ako imamo u vidu veoma brz tehničkotehnološki napredak u proizvodnji različitih vrsta pomagala, kao što su digitalni slušni aparati, ili različiti softveri, koji osobama sa invaliditetom omogućavaju kvalitetniju komunikaciju, pristup informacijama i mogućnost intenzivnijeg učešća u oblasti obrazovanja, rada, zabave i sl. S tim u vezi, neophodno je adekvatno informisati korisnike, predstavnike ustanova i državnih organa o savremenim kretanjima u toj oblasti, jer je prisutna izvesna doza neupućenosti u aktuelne tokove na tom polju.

U cilju poboljšanja dostupnosti pomagalima i opremi nadležne institucije i ustanove trebale bi da pruže podršku projektima koji se bave promocijom novih, savremenih i kvalitetnih vrsta pomagala i opreme, a takođe, treba da podrže i rade na informisanju korisnika o svakoj većoj promeni koja se desi u procesu dodele pomagala. Na taj način utiče se na uvođenje novih medicinsko-tehničkih pomagala u pravilnik i na zakonsku regulativu koja se odnosi na tu oblast.

Podrška

Takozvane *službe podrške*, koje podrazumevaju razvoj i snabdevanje adekvatnim pomagalima za osobe sa invaliditetom, u našoj zemlji nisu dovoljno razvijene, ili ni ne postoje. Sa druge strane, pravilo broj 4, stav 4 Standardnih pravila Ujedinjenih nacija za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom govori o potrebi da svim osobama sa invaliditetom, kojima su pomagala potrebna, ona budu i dostupna i finansijski pristupačna. To znači da invalidska pomagala treba obezbediti ili besplatno, ili po cenama koje mogu odgovarati njihovim korisnicima.

Efikasniji postupak dodele pomagala i njihov veći izbor omogućio bi bolji proces rehabilitacije, podizanje stepena obrazovanja, a, samim tim, i veće radno angažovanje. Osobama sa invaliditetom se, putem adekvatnog pristupa pomagalima, pruža mogućnost da postignu svoj optimalni nivo funkcionisanja i održavanja fizičkog, psihičkog i intelektualnog nivoa, odnosno, mogućnost da ostvare svoj život u pravcu višeg stepena nezavisnosti. [④](#)

O PRISTUPAČNOSTI

Dizajn za sve

Proizvodi i usluge koje su kreirane po principu univerzalnog dizajna ili dizajna za sve, jesu jednostavne i doprinose većoj bezbednosti korisnika. Uz to što štede i čuvaju njihovu snagu, povećavaju funkcionalnost i smanjuju troškove. Kako su univerzalno dizajnirani proizvodi namenjeni znatno većem broju ljudi, oni donose i obimniji profit.

Poslednjih godina, kako pokazuju različiti podaci, povećava se broj osoba koje žive sa invaliditetom. Uzroke takvog trenda treba tražiti najpre u rastu svetske populacije, a zatim u napretku medicine i tehnologije. Tome doprinose, takođe, porast standarda i produžetak životnog veka. S druge strane, broj osoba sa invaliditetom je veći i zbog čestih ratova, saobraćajnih nezgoda, bolesti ili elementarnih nepogoda.

Prema procenama Svetske zdravstvene organizacije (WHO), broj osoba sa invaliditetom kreće se između sedam i deset odsto od ukupne populacije, odnosno oko 500 miliona ljudi u svetu. U zemljama u razvoju nalazi se 80 odsto od ukupnog broja osoba sa invaliditetom. Pored toga, računa se da je 25 odsto ljudi, na izvestan način, obuhvaćeno posledicama invalidnosti – članovi su porodice u kojoj živi osoba sa invaliditetom ili su na drugačiji način povezani sa njima.

U našoj zemlji ne postoje tačni podaci o broju osoba sa invaliditetom. Ukoliko primenimo ustaljenu procenu WHO za teritoriju Srbije, možemo očekivati da broj takvih osoba iznosi oko 800.000, odnosno deset odsto od ukupnog broja stanovnika. Ako se takva procena odnosi na Novi Sad, na primer, koji ima 304.519 stanovnika, može se očekivati da je broj osoba sa invaliditetom u tom gradu oko 30.500. U različitim udruženjima koja okupljaju osobe sa invaliditetom i/ili se njima bave u Novom Sadu, evidentirano je oko 15.500 osoba sa invaliditetom. Procenjuje se, međutim, da je taj broj dvostruko veći.

Definicije

Pojam pristupačnosti se kod nas do sada nije dovoljno obrađivao, niti mu se poklanjala značajnija pažnja. U oskudnoj domaćoj literaturi koja izučava tu problematiku, pristupačnost se definiše na različite načine i sa brojnih aspekata, što za posledice ima nerazumevanje i pogrešno tumačenje tog

termina. nedovoljna saznanja, nesistematičnost u radu, nedostatak temeljnijih istraživanja sa multidisciplinarnim pristupom, nepostojanje standarda pristupačnosti, nedostatak zakonske regulative u toj oblasti i, što je najvažnije, slabe rezultate u konkretnim aktivnostima na stvaranju pristupačnog okruženja.

Dobar primer lošeg dizajna - SPENS N. Sad

Neke od definicija pristupačnosti koje su nastajale u proteklih nekoliko godina su: „Pristupačne zgrade su one, u koje korisnik/ca invalidskih kolica može sam/sama da uđe, bez ikakve pomoći drugog lica”, „Pristupačnost pojedinim gradskim aktivnostima znači mogućnost sudjelovanja u aktivnostima, ili neometano korišćenje usluge. Pristupačnost usluzi ne uključuje nužno potrebu sposobnosti putovanja do usluge, ukoliko usluga može biti pružena na drugi način”, „Pristupačnost je stanje u spoljašnjem okruženju – ono koje je zatećeno ili ono kojem se teži. Najčešće se shvata kao arhitektonska pristupačnost, ali je to samo jedan od aspekata spremnosti društva i najbližeg okruženja da prihvati osobu sa invaliditetom i omogući joj ravnopravno učešće

u svim segmentima života”, „Pristupačnost predstavlja mogućnost ulaska u svaki prostor ili objekat” i druge, manje ili više, slične definicije.

Svaka od navedenih definicija nastala je iz potrebe grupe ljudi da pokuša da reši neki aktuelni problem koji postoji u njihovom okruženju i, shodno tome, svaka od njih ima svoje prednosti i mane. Pojedine definicije navode pristupačnost kao element koji je važan samo za osobe sa motornim invaliditetom, dok druge posmatraju pristupačnost samo kao mogućnost ulaska ili izlaska u neki objekat/zgradu i mogućnost korišćenja usluga. Kretanje do određenog objekta i od njega, odnosno, kretanje do mesta korišćenja neke usluge i od njega, nije predmet tih definicija, što umanjuje njihov značaj.

Prihvatljiva definicija pojma pristupačnosti treba da vodi računa i o osobama sa senzornim invaliditetom, kao i o pristupačnosti javnog prevoza i saobraćaja uopšte, ali i o uslugama. Pristupi informacijama, transportnom sistemu i različitim vidovima javnih usluga sada polako postaju veoma značajne komponente pristupačnosti koje se moraju uključiti u svaku sveobuhvatnu definiciju.

Najprihvatljivija definicija, koja obuhvata sve gore navedene segmente pristupačnosti jeste, da je „pristupačnost sve ono što osobama sa invaliditetom omogućava da samostalno žive i učestvuju u svim aspektima života, na jednakoj osnovi kao i drugi građani”.

Pristupačnost kao takva obuhvata sledeće važne elemente: **pristup fizičkoj sredini** (javni sadržaji, odnosno, objekti javne namene - škole, bolnice, ustanove kulture, pošte, banke i slično), **pristup saobraćajnicama** (prevoz i prevozna sredstva), **pristup informacijama i komunikacijama** (informacione i komunikacione tehnologije i sisteme) i **pristup uslugama**.

Potrebe

Prostorni i tehnički uslovi koji (ne) postoje u okruženju, dovode osobe sa invaliditetom u situaciju koja im o(ne)mogućava funkcionisanje, pre svega iz razloga što osobe sa invaliditetom određene radnje ne mogu savladati na način, na koji to mogu da urade ostali građani koji nemaju nikakav invaliditet.

Dobar dizajn koji omogućava

Osobe sa invaliditetom, dakle, nemaju nikakve „posebne“ ili „specijalne“ zahteve i potrebe za mobilnošću, u odnosu na ostatak populacije građana, kako se to često navodi u javnom govoru, nego, naprotiv, potpuno iste. Na primer, potreba osobe sa nekom vrstom invaliditeta za odlaskom od kuće na posao i obrnuto, ni po čemu se ne razlikuje od iste te potrebe neke druge osobe koja nema invaliditet. Razlika je jedino u tome što osobe sa invaliditetom svoje potrebe za mobilnošću zadovoljavaju na drugačiji način u odnosu na one koje invaliditet nemaju.

Sa druge strane, svaki čovek, bez obzira na to da li ima neki trajni invaliditet ili ne, u nekom periodu svoga života ima smanjenu sposobnost opšte mobilnosti, odnosno kretanja - bilo da se radi o kretanju roditelja sa decom u dečijim kolicima, kretanju dece do sedam godina starosti, koje se odvija uz pratnju roditelja, privremenom hendikepu poput preloma noge, ruke, povremenih ili trajnih fizičkih smetnji, pa nadalje, kada je u pitanju kretanje ljudi sa većom količinom prtljaga u rukama ili na leđima, kretanje osoba sa povećanom telesnom masom, pa sve do karakteristične starosti, naročito posle navršene šezdeset pete godine života.

Različite životne situacije, takođe, doveđe ljudi u „situaciju hendikepa“, bez obzira na to da li osoba ima invaliditet ili ne. Tu se, pre svega, misli na one situacije koje su se svima nama sigurno nekada desile, kao što su zaboravljanje mobilnog telefona ili

ostanak bez kredita na istom, usled čega za posledicu imamo nemogućnost ostvarivanja željene i planirane komunikacije. Otežanu komunikaciju i sporazumevanje svi smo imali prilikom smanjenog pritiska u ušima, tokom putovanja na veću nadmorskiju visinu. Tu su, takođe, situacije, kada nas bole leđa ili se ukočimo, pa za posledicu imamo nesvakidašnje funkcionisanje i kretanje.

Iz toga se može zaključiti da je pristupačnost okruženja nešto što je potrebno zapravo svim ljudima, a ne samo osobama sa invaliditetom i da u tom pravcu treba i tražiti moguća rešenja, to jest, rešenja koja u sebi sadrže svojstvo univerzalnosti.

Koncept

Univerzalni dizajn nastao je na osnovu „dizajna za osobe sa invaliditetom“, kao svojevrsno uopštavanje. To se desilo iz razloga što sadržaj pojma „pristupačnost za osobe s invaliditetom“, nije bio dovoljno jasan da bi sprečio nepotrebna specijalizovana rešenja, koja su obuhvatala proizvode i usluge dizajnirane i pravljene isključivo za korišćenje od strane osoba sa invaliditetom, što je vodilo ka njihovom etiketiranju.

Polazište koncepta univerzalnog dizajna u načelu je ravnopravnosti i podrazumeva, pre svega, multidisciplinarnost, to jest, zajednički rad stručnjaka iz oblasti planiranja, arhitekture i dizajna, uz učešće predstavnika različitih grupa stanovništva (korisnik je ekspert!!!), jer se tako povećava stepen stručnog znanja i obezbeđuje da se u ranoj fazi planiranja uzmu u obzir njihove potrebe, čime se povećava mogućnost ostvarivanja univerzalnog dizajna i jednakih mogućnosti korišćenja proizvoda i usluga.

Po definiciji, univerzalni dizajn podrazumeva „dizajn proizvoda i okruženja koji su u najvećoj mogućoj meri upotrebljivi za sve ljude, bez potrebe za prilagođavanjem ili specijalizovanim dizajnom“ (Ronald L. Majs, osnivač Centra za univerzalni dizajn na Državnom Univerzitetu Severne Karoline, 1989. godine), uz napomenu da univerzalni dizajn ne isključuje asistivna sredstva i pomagala za određene kategorije osoba sa invaliditetom kada su im takva sredstva potrebna.

Dizajn za sve podrazumeva „dizajn za ljudsku različitost, socijalnu inkluziju i jednakost“ (Izvor: EIDD - Štokholmska deklaracija).

Dizajn za sve predstavlja „stvaranje okruženja, proizvoda i servisa sa ciljem da svi, uključujući buduće generacije, pol, sposobnosti ili kulturnu pozadinu, mogu uživati u participiranju i kreiranju društva, sa jednakim šansama učešća u ekonomiji, kulturi, sportu, razonodi, kao i mogućnosti da prisustvuju, koriste i razumeju bilo koji deo okruženja, sa što većom samostalnošću-nezavisnošću“ (Izvor: Design for All Foundation, Barcelona)

Principi

Kako bi se putem univerzalnog dizajna i dizajna za sve dobio adekvatan proizvod i/ili usluga prilagođena svima, neophodno je da se poštuju principi, odnosno, pravila ravnopravnog korišćenja, fleksibilnosti u korišćenju, jednostavnog i intuitivnog korišćenja, uočljive informacije, tolerancije na grešku, malog fizičkog npora, te veličine i prostora za pristup i korišćenje, koji su opisani u tekstu koji sledi.

Ravnopravno korišćenje - Rešenje je korisno i tržišno opravданo kod svake korisničke grupe: obezbediti ista sredstva za sve korisnike, identična, kad god je to moguće, jednako vredna kada to nije moguće, izbegavati segregaciju i stigmatizaciju bilo kog korisnika, obezbediti privatnost, bezbednost i sigurnost podjednako za sve korisnike.

Fleksibilnost u korišćenju - Rešenje zadovoljava širok spektar individualnih naklonosti i sposobnosti: obezbediti izbor metoda korišćenja, mogućiti pristup i korišćenje za desnoruке i levoruke, olakšati preciznost korisnika, omogućiti prilagodljivost korisnikovom ritmu.

Jednostavno i intuitivno korišćenje - Korišćenje rešenja je lako razumljivo bez obzira na iskustvo korisnika, znanje, jezičko znanje, ili trenutni stepen koncentracije: eliminisati nepotrebnu složenos, biti konzistentan sa očekivanjima korisnika i intuicijom, informaciju složiti u skladu sa njenim značajem, obezbediti stvarnu podršku za nastavak aktivnosti i pravovremenu povratnu informaciju za vreme izvođenja zadatka i po njegovom završetku.

Prekinut lanac ljudskog prava

Uočljiva informacija - Rešenje efektivno prenosi korisniku potrebne informacije, bez obzira na okolne uslove, ili korisnikove senzorne sposobnosti: koristiti istovremeno nekoliko različitih načina prikaza osnovnih informacija (slika, reč, dodir), obezbediti odgovarajući kontrast između osnovnih informacija i njihove pozadine, maksimalno olakšati čitljivost osnovnih informacija svim čulima, razlikovati elemente na način koji se može opisati (tj. tako da se lako mogu davati uputstva ili smernice) i obezbediti kompatibilnost različitih tehničkih sredstava i pomagala koja koriste osobe sa senzornim invaliditetom.

bezbedno korišćenje u slučaju propusta i obeshrabriti nesvesne aktivnosti kod zadataka koji zahtevaju oprez.

Mali fizički napor - Rešenje može efikasno i komforntno da se koristi uz minimalan napor: omogućiti korisniku da zadrži neutralan položaj tela, koristiti razumnu pogonsku snagu, umanjiti aktivnosti koje se ponavljaju i fizički napor.

Veličina i prostor za pristup i korišćenje - Adekvatna veličina i prostor obezbeđeni su za pristup, dosezanje, rukovanje i korišćenje, bez obzira na telesne dimenzije veličine, držanje ili pokretljivost korisnika:

Sve što je dizajnirano i načinjeno od strane ljudi za potrebe samih ljudi treba da bude dostupno i prilagođeno za sve u društvu i da poštuje ljudsku raznolikost

Tolerancija na grešku - Rešenje umanjuje rizike i negativne posledice nehotičnih ili nemernih postupaka: elemente poslagati tako da se umanje rizici i greške, na osnovu frekvencije elemenata i njihove pristupačnosti; eliminisati opasne elemente, izolovati, ili zaštитiti i obezbediti znake upozorenja na rizike i greške, omogućiti

obezbediti jasnu vidljivost važnih elemenata svakom korisniku, bilo da stoji, ili da sedi; omogućiti svakom korisniku pristup određenoj komponenti bez naprezanja, bilo da stoji, ili sedi; omogućiti varijacije veličine šake i zahvata i obezbediti adekvatan prostor za korišćenje pomagala, ili za personalnu asistenciju.

Različitost

Sve što je dizajnirano i načinjeno od strane ljudi za potrebe samih ljudi treba da bude dostupno i prilagođeno za sve u društvu i da poštuje ljudsku raznolikost. Na taj način će se osigurati mogućnost učešća u prostoru i korišćenje proizvoda i usluga, bez obzira na fizičke, komunikacione, intelektualne, polne i starosne razlike korisnika.

Proizvodi i usluge koji su dizajnirani i kreirani na osnovu principa univerzalnog dizajna i dizajna za sve, su jednostavniji, povećavaju bezbednost korisnika, omogućavaju funkcionalnost i smanjuju troškove korišćenja, štede i čuvaju snagu korisnika. Univerzalno dizajnirani proizvodi imaju više korisnika i na taj način donose veći profit.

Sa druge strane, održivi razvoj gradova počiva na ekonomskoj, ekološkoj i socijalnoj koheziji, čiji je veoma važan segment upravo segment univerzalnog dizajna i dizajna za sve, s obzirom da mu je cilj očuvati prirodne, ekonomske i socijalne resurse za buduće generacije. ☐

Miodrag Počuć

ARHITEKTONSKO SAVETOVALIŠTE

Život bez barijera

Kakva su iskustva naših saradnika iz Hrvatskog saveza organizacija telesnih invalida u procesu stvaranja pristupačnog okruženja?

Arhitektonsko savjetovalište za osobe s invaliditetom službeno je započelo s djelovanjem 17. prosinca 2001. godine, nakon tro-mjesečnog pripremnog razdoblja, od rujna do studenog 2001. godine. Savjetovalište je zamišljeno kao biro-savjetovalište, jedinstveno mjesto takve vrste u Republici Hrvatskoj, gdje će osobe s invaliditetom i svi zainteresirani građani moći besplatno dobiti stručne savjete, te potrebne informacije vezane prije svega za problematiku uklanjanja prostornih prepreka, zatim poboljšanja kvalitete života i svakodnevnog okruženja osoba s invaliditetom. Zadaća savjetovališta jeste i da pruži savjetodavnu pomoć udru-gama osoba s invaliditetom radi podizanja kvalitete njihova rada.

Rad Savjetovališta ustrojen je na način da unjemu civilno služenje vojnog roka obavljaju mladi arhitekti. U tom smislu, postignuta je izuzetno dobra suradnja s Povjereništvom za civilnu službu Ministarstva pravosuđa i lokalne uprave i samouprave. U proteklom jednogodišnjem razdoblju, civilni rok u Savjetovalištu služilo je 3 arhitekta: Petar Mišković, Toma Plejić i Dubravko Bačić. S obzirom na količinu posla, mnogobrojne pozive i područje rada na cijelom teritoriju države ročnici su se smjenjivali s mjesечnim preklapanjem, a nedavno je upućen i dopis za omogućavanje paralelnog služenja dvojice ročnika u Savjetovalištu.

U proteklom jednogodišnjem razdoblju, Savjetovalište je opremljeno i osposobljeno za samostalno, stručno i efikasno djelovanje. Njemu je na raspolaganju kvalitetna tehničko-informatička oprema (PC, skener, digitalna kamera), te odgovarajuća stručna literatura s područja prilagođene gradnje, kao i brojni katalozi dobavljača odgovara-juće opreme. Istovremeno su uspostavljeni brojni kontakti i odgovarajuća stručno-savjetodavna baza za pružanje kompetentnih i pouzdanih informacija iz svih područja djelokruga Savjetovališta. To se, prije svega, odnosi na izvrsnu suradnju s različitim službama i pojedincima iz resornih ministarstava za graditeljsku problematiku, kao što

su Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja i Ministarstvo za javne radove, obnovu i graditeljstvo, zatim na brojna tijela lokalne uprave i samouprave - gradska po-glavarstva i nadležne službe istih, te različite strukovne kontakte, kao što je Arhitektonski fakultet i drugi zainteresirani samostalni arhitekti.

Realizacija ciljeva

Aspekte realizacije ciljeva i analizu po-stignutih rezultata moguće je sagledati kroz nekoliko različitih segmenata djelovanja Savjetovališta. Rad na poboljšanju kvalitete života i životnog prostora osoba s invalidite-tom često je mukotran i nezahvalan posao, ali je Savjetovalište, kontinuiranim zalaga-njem, te profesionalnim i kompetentnim djelovanjem, postiglo izuzetno kvalitetne i ohrabrujuće rezultate.

Kao posljedica aktivnog javnog nastupa, Savjetovalište je, preko HSUTI-jevih lokalnih udruga ili samostalno, uspostavilo suradnju s raznim tijelima lokalne uprave i samou-prave na području cijele države. Od takvih projekata, svakako je najuspješniji projekt prilagodbe gradskog središta Vinkovaca, re-aliziran u suradnji s gradskim poglavarstvom grada Vinkovci, a u pripremi je sličan projekt i za grad Labin početkom sljedeće godine.

Tiskanje oglasnog letka Savjetovališta znatno je doprinijelo informiranosti ciljane populacije. Potreba za usluga-ma Savjetovališta kontinuirano raste, a optimistični planovi HSUTI-ja kreću se u pravcu moguće potpune profesionalizacije rada Savjetovališta sa stalno zaposlenim arhitektom.

Analiza projekata

Projekti koje je Savjetovalište izradilo razlikuju se po karakteru, statusu naruči-telja, disperzivnosti i postotku realizacije. Općenito govoreći, u Savjetovalištu je do

sada izrađeno oko 70 projekata, od kojih se 50 može smatrati arhitektonskim idejnim rješenjima u užem smislu, dok se preostalih dvadesetak odnosi na različite savjetodavne konzultacije oko izvedbe ili planiranja rado-vaa, dobave opreme, ili pružanja informacija i logistike.

Jedan od projekata savetovališta

S obzirom na naručitelja, projekte je moguće podijeliti na one namijenjene nepoznatim korisnicima (javne ustanove – državne, gradske - ili javni prostori) i one namijenjene pojedincima, poznatim kori-snicima. U Savjetovalištu se jednaka pažnja i angažman posvećuju svim projektima, ali objektivno je potrebno naglasiti da su pro-jekti za prilagodbu različitih javnih ustanova na dobrobit zajednice, nepoznatog broja osoba s invaliditetom, ali i brojnih korisnika kojima su takve prilagodbe izuzetno bitne, a nisu nužno nepokretne osobe. To se prije svega odnosi na starije, nemoćne i slabo pokretne građane, trudnice, majke s djecom u kolicima i sl. Respektabilna je činjenica da je omjer projekta za prilagodbu različitih javnih ustanova ili površina (kazališta, plaže, ljekarne, kolodvori, šetališta, škole i fakulteti, i sl...) i projekata za individualne korisnike (najčešće adaptacije stanova ili ulaza u stambene zgrade) jednak.

S obzirom na zemljopisnu lokaciju intervencija potrebno je napomenuti da je Savjetovalište jedini takav biro u Republici Hrvatskoj, gdje se besplatno mogu dobiti savjeti ili idejni projekti za prilagodbu. Od osobite je važnosti, pri tom, da Savjetovalište djeluje kao dio Hrvatskog saveza udruga tjelesnih invalida, te je bogata logistička podrška nacionalne udruge, kao i mreža lokalnih udruga – članica saveza značajan instrument promocije rada Savjetovališta i kontinuiranog informiranja invalidske populacije. Trećina projekata izrađena je za različite korisnike s područja grada Zagreba, dok preostale dvije trećine otpadaju na cjelokupni nacionalni prostor, od Vinkovaca do Trogira.

Stupanj konačne realizacije projekta nije pouzdano moguće utvrditi s obzirom da mnogi korisnici nisu i finansijski sposobni realizirati projekt do kraja. U tom je pogledu, također, dragocjen rad Savjetovališta, jer idejni projekt signalizira profesionalni okvir realizacije i omogućava potragu za odgovarajućim izvorima financiranja. Savjetovalište procjenjuje da je realizirano, ili u procesu realizacije oko 30% ukupnog broja projekata, dok je sudbina ostalih predloženih rješenja zasad neizvjesna. U tom je kontekstu posebno potrebno naglasiti realizaciju projekta dogradnje obiteljske kuće Vidaković u Donjem Miholjcu, gdje je uz javnu humanitarnu akciju i medijsku podršku skupljen novac i realiziran projekt Savjetovališta.

Svijest o integraciji

Nedvojbeno je jasno da je Savjetovalište kontinuiranim stručnim i javnim djelovanjem doprinijelo porastu svijesti o potrebi potpune i kvalitetne integracije osoba s invaliditetom u svakodnevni život. Posebno su dragocjeni oni rezultati koji su pomogli kvaliteti života osobama s invaliditetom. Kvalitetno osmišljena koncepcija Savjetovališta, koja je iskoristila zakonsku mogućnost angažmana mladih arhitekata na civilnom odsluženju vojnog roka, omogućila je uz minimalne troškove i ulaganje u nužnu opremu i stručnu literaturu, maksimalnu učinkovitost i izvrsne rezultate. U prilogu ove analize dostavljaju se objedinjeni mjesечni izvještaji za jednogodišnje razdoblje (uz tromjesečni pripremni period), te popis projekata Savjetovališta za razdoblje od listopada 2001. godine do prosinca 2002. godine.

i prema lokalnim udrugama. Ambiciozni planovi uključuju i snimanje svih javnih ustanova i prostora na području grada Zagreba gdje su potrebne prilagodbe za pristup osoba s invaliditetom, ali je to za sada, zbog opsežnosti posla, moguće samo parcijalno izvesti. Opseg i brojnost neprilagođenih javnih ustanova i prostora također je jedan od argumenata koji snažno podupire potrebu za nastavkom rada Savjetovališta. Jedan od izuzetno važnih projekata jeste i plan umrežavanja i povezivanja svih zainteresiranih subjekata i pojedinaca upravo preko HSUTIjevih internet stranica. Taj projekt dio je dugoročno zamišljene ideje, koja bi doprinijela boljoj informiranosti svih zainteresiranih za problematiku prostorne pristupačnosti. To se podjednako odnosi na struku (arhitekturu i graditeljstvo), kao i potencijalne investitore, ali posebno na osobe s invaliditetom, od kojih su mnoge informatički izuzetno pismene. ☐

Smjernice djelovanja

S obzirom na dokazanu potrebu za savjetima i pomoći Savjetovališta osobama s invaliditetom, mislimo da je neophodno potrebno omogućiti nastavak rada Savjetovalištu. Svi dosad postignuti rezultati govore tome u prilog. Smjernice budućeg djelovanja obuhvatile bi sve dosadašnje aktivnosti s posebnim naglaskom na dalnjem aktivnom djelovanju u medijskom prostoru

**Mirjana Dobranović
Dubravko Bačić**

Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida - HSUTI,
Šoštarićeva 8, 10000 Zagreb, Hrvatska
tel/fax: +385 (0)1 4812004,
www.hsuti.hr
savez@hsuti.hr

ISKUSTVA IZ MAĐARSKE

Korak napred

Glavni odbor Saveza asocijacija osoba sa invaliditetom Mađarske odlučio da iskoristi mogućnosti koje nude zakon i regulative i započne sudski postupak protiv institucija koje koriste nepristupačne javne objekte

Pre devesetih godina prošloga veka nije postojala usklađena politika o invalidnosti, nego samo poneka pravila i regulative koji su osiguravali da određene vrste socijalnih usluga budu na raspolaganju grupama ljudi različitih invaliditeta. Zakon iz 1986. godine sadržavao je samo nekoliko termina koji su se odnosili na pristupačnost. On je govorio o tome da nove javne zgrade treba da budu konstruisane tako da nemaju barijere koliko god je to moguće, ali nikakve posebne

regulative o izvršavanju zakonom nisu bile obuhvaćene.

U drugoj polovini devedesetih, došlo je do promena u zakonodavstvu, na šta su u mnogim slučajevima uticala Standardna pravila o jednakim mogućnostima za osobe sa invaliditetom, usvojena od strane Ujedinjenih nacija 1993. godine.

Akt broj 78, iz 1997. godine, o formiranju i zaštiti građevinske okoline (novi zakon o

izgradnjii) sadrži tačnu definiciju o pristupačnosti, baziranu na evropskom konceptu pristupačnosti, a podrazumeva da izgradnja okoline mora da se uzme u obzir, tako da bude što pristupačnija, sigurna i da olakšava samostalno korišćenje objekata i njihove okoline od strane svih osoba, uključujući i osoba sa invaliditetom kojima je potrebna posebna oprema i specifična tehnička rešenja. Vladin Dekret 253/1997. (OTEK) sadrži detaljne stavke koje se tiču konstrukcije svih delova zgrada i njihove okoline. U svim tim

stavkama opisana su sva pravila vezana za pristupačnost, uključujući i ilustracije. U dekretu se navodi da je za konstrukciju, izgradnju, nadgradnju, renoviranje određenog objekta ili cele okoline, dozvola zagaran-tovana jedino u slučaju da se uzmu u obzir sve stavke tog Dekreta sa aneksima (sadrže mire i ilustracije vezane za pristupačnost), zajedno sa nacionalnim i regionalnim pravilima izgradnje, koja takođe sadrže stavke o pristupačnosti, koja zadovoljava potrebe osoba sa fizičkim invaliditetom i oštećenjem vida.

Kao prekretnica u nacionalnom pokretu za invaliditet u Mađarskoj, Akt broj 26. o obezbeđivanju prava i jednakih mogućnosti za osobe sa invaliditetom (pominje se i kao *Akt o jednakim mogućnostima*) prošao je u martu 1998. godine, do čega su doveli značajni pripremni radovi, debate širom zemlje, kampanje i demonstracije.

Taj akt definiše ključne zadatke koje vlada treba da sproveđe. On uslovljava da osnovna prava osoba sa invaliditetom budu socijalna sigurnost, rehabilitacija, poboljšanje samostalnog i aktivnog života i potpuno uključivanje u društveni život. Kad se radi o pravima koja moraju biti ostvarena za osobe sa invaliditetom, ističu se četiri oblasti – okolina, komunikacije, transport i službe za podršku. Kada se govori o okolini kaže se da osobe sa invaliditetom imaju pravo na okolinu bez prepreka, koja se može koristiti bez tuđe pomoći. Stavke za ciljana područja jednakih mogućnosti jesu zdravstvo, obrazovanje, zapošljavanje, mesto stanovanja, kultura i sport.

Od 1998. godine sprovedeno je nekoliko programa i projekata uz pomoć državnih, opštinskih, lokalnih, ili kombinovanih fondova. Rezultati svih tih napora još uvek su vidljivi u Mađarskoj. Procenjuje se da se 20-25% objekata trenutno gradi sa ciljem da budu pristupačni uglavnom osobama sa motornim invaliditetom, mada sve više i više objekata pravi se tako da bude pristupačno i osobama oštećenog vida.

Jedan od pomenutih programa bio je i PHARE, program za poboljšanje jednakih mogućnosti za osobe sa invaliditetom, koji je osmišljen da unapredi integraciju u društvo razvijanjem sveobuhvatnih obrazovnih programa i izgradnjom javnih objekata. Ukupno 40 institucija (5 u Budimpešti i 35 u ostalim mestima), od toga 12 osnovnih i srednjih škola, 12 Univerziteta i viših škola,

Komunikacija u objektu

kao i 16 sportskih objekata, učinjeno je pristupačnim realizacijom tog programa. U okviru programa, primenjena je celokupna problematika pristupačnosti u svim tim institucijama, od kretanja u spoljašnjem delu objekta, i ulazima, do horizontalnog i vertikalnog kretanja unutar objekta (vrata, kapije, rampe, liftovi, kupatila, svačionice, posebna oprema, sistem telekomunikacija). Program je sproveden u periodu 2003-2006. godine. On je doprineo promeni stava društva i napravio korak napred kada je u pitanju pristupačnost javnih objekata.

Saglasnost sa zahtevima o pristupačnosti nametnuta je od strane građevinske uprave u smislu celokupnog građevinskog procesa. Jasno je da je kreiranje pristupačne okoline profesija. Da bi se pronašla dobra rešenja potrebna je visoka stručnost i vještina, kao i veliko iskustvo. Trening i edukacija o pristupačnosti sprovodi se već nekoliko godina na tehnološkom i medicinskom fakultetu, kao dvogodišnji predmet na postdiplomskim studijama, i na višoj školi arhitekture, kao jednosemestralni predmet. Još uvek je samo nekoliko stručnjaka na polju pristupačnosti na raspolaganju u Mađarskoj. Iz tog razloga i nedostaju adekvatno edukovani stručnjaci u građevinskoj upravi. Oni sa lošom stručnošću potpisuju planove i daju dozvole prilično olako.

Krajnji rok da se javni objekti načine pristupačnim istekao je 2004. godine, a zahtevi nisu bili ispunjeni. Iz tog razloga, glavni odbor MEOSZ-a, odlučio je da iskoristi mogućnosti koje nude zakon i regulative i započne sudski postupak protiv institucija koje koriste nepristupačne javne objekte.

Postupci su pokrenuti u devet slučajeva počev od jula 2005. godine, na predlog MEOSZ-a. Zgrade su birane u Budimpešti i drugim gradovima, na osnovu toga što ih neprekidno koristi veliki broj ljudi, a osobe sa invaliditetom su u nepovoljnem položaju, jer ne mogu da koriste objekte kao što su lokalna vlada, sud, obrazovne ustanove, ordinacije, apoteke. Jedan slučaj završen je tako što je lokalna vlast priznala da se nije držala zakona i obavezala se da će zgradu učiniti pristupačnom do kraja jula ove godine. U ostalim slučajevima, postoje dve vrste odbrane. Prvoj grupi pripadaju one institucije koje priznaju da nisu ispunile zahteve iz zakona i traže dogovor van suda na kom bi se utvrdio novi krajnji rok. U drugoj grupi su institucije koje ne žele da preuzmu odgovornost, posebno u slučaju kada su vlasnik, održavalac i korisnik institucije različite osobe.

Nevladine organizacije za osobe sa invaliditetom čine velike napore da promene javno mišljenje o pristupačnosti, jer većina ljudi smatra da su jedna jednostavna rampa i toalet sa malo više prostora dovoljni u da bi se ispunili zahtevi. Mi želimo da osobe sa bilo kakvim invaliditetom imaju ista prava kao i osobe koje ga nemaju i da se stavke iz postojećih zakona počnu primenjivati što je pre moguće. Vidimo da se proces razvija pričično sporo i uopšte ne možemo da budemo zadovoljni sa trenutnim rezultatima.

Stručnjaci iz MEOSZ-a imali su i imaju veliku ulogu u ostvarivanju dobrih zakona i regulativa, naročito onih gore pomenutih. Dugogodišnja kooperacija sa međunarodnim pokretom osoba sa invaliditetom doprinela je tom napornom poslu. Naši stručnjaci konstantno rade na unapređivanju postojećeg zakona. Trenutno je OTEK u proceduri dopune. OTEK nije dovoljan za postizanje potpune pristupačnosti, jer sadrži samo minimum zahteva, te stručnjaci sa malo iskustva i znanja ne mogu efikasno da ga primenjuju. Novi OTEK biće sveobuhvatan i sadržavaće mnogo detaljnije stavke.

Kao što ovaj članak pokazuje, mnogo posla je do sada urađeno i postignuti su neki rezultati, ali daleko od toga da možemo biti zadovoljni. Još puno borbe je pred nama. ☺

Eva Ceasar
Prevela **Jelena Gagrčin**

Linker 4

PRISTUPAČNOST I BIZNIS U GRČKOJ

Turizam za sve

Kako razvoj inovativnih oblika poslovanja može doprineti zajednici osoba sa invaliditetom?

Deadalus je grupa kompanija iz Grčke koje imaju značajno učešće u građevinskom poslovanju, odnosno, u građevinskoj delatnosti. Cilj te grupe jeste da pokuša da proširi svoje aktivnosti, kako bi obuhvatila i segment pristupačne izgradnje. Takođe, uspostavljaju se i kontakti u sektoru turizma, kako bi se aktivnosti u okviru pristupačnog turizma razvile.

Infrastruktura

Biznis koji se približava području pristupačnosti neminovno će se suočiti sa problemom usklađivanja značajnog socijalnog problema sa biznis programom. Kako ovo nije pravo mesto na kojem bi se podrobno analizirao taj, vrlo često, mentalni konflikt, iznećemo samo kratke zamisli o poslovnim aktivnostima koje mogu biti započete u Grčkoj, uz napomenu da nam nije namera da izgubimo iz vida dominantan socijalni aspekt pristupačnosti.

Smatramo da je Grčka zemlja koja mora početi da stiče korist, na taj način što će pristupačnost ozbiljno uzeti u obzir u oblasti turizma, uključujući i velike arheološke lokalitete.

Na primer, pristupačnost u turističkoj infrastrukturi Krita je još uvek primitivna, jer nju čini apsolutno nepristupačnim 15-20% celokupnog turističkog tržišta. Upravo iz tog razloga, naša Grupa, zajedno sa poslovnim i akademskim entitetima, uključuje se u brojne aktivnosti koje će omogućiti nadogradnju saznanja vezanih za pristupačnost. U tom cilju, planira se sastavljanje jednog ili više vodiča o pristupačnosti, to jest, detaljnih i strukturiranih popisa i publikacija, kako u štampanom obliku, tako i u vidu multimedijalnih publikacija o građevinskoj infrastrukturi Krita koja ima integriran dizajn svih principa u svom arhitektonskom dizajnu i svakodnevnoj funkciji. Takođe, radiće se na dizajnu i konstrukcijama dostupnih odmarališta i na razvoju portalnih elektronskih usluga koje promovišu pristupačna mesta u zemlji.

Konferencije

Trenutne aktivnosti obuhvataju seriju regionalnih konferencija pod nazivom *Turizam i pristupačnost*. Prva regionalna konferencija o turizmu i pristupačnosti koja je održana na Kritu, 29. i 30. septembra 2006. godine, bila je pokušaj pokretanja serije sličnih događaja koji bi promovisali koncept na širem području. Očigledna je korist od osvešćivanja javnosti, kad je reč o tom pitanju, i postepenog privlačenja poslovног ulaganja. Održani su i preliminarni razgovori na temu održavanja i drugih sličnih događaja. S tim u vezi, planira se konferencija u Hrvatskoj tokom 2008. godine, mada je očigledno da će i Srbija i druge zemlje iz regiona, uvek biti dobrodošle kao učesnice i kao domaćini narednih događanja.

Protok novca

Evo primera mogućeg protoka novca kao nadoknade za rezervaciju, u slučaju da osoba sa Islanda želi da napravi rezervaciju na Kipru preko servisa. Ukoliko je Island član mreže, onda partner iz zemlje iz koje se dolazi dobija 25% svote. Partner sa Kipra (zemlja destinacije) dobija 60%, a preostali deo odlazi za menadžment mreže. Ukoliko Island nije član mreže, partner sa Kipra dobija 80%, a preostalih 20% odlazi na menadžment mreže. Slični uslovi važe i za nadoknadu za reklamiranje, mada bismo u tom slučaju imali samo jednu zemlju destinaciju, tako da bi cela nadoknada išla tamo (osim u 15% koji odlaze za mrežu).

Usluge lokalnog konsaltinga naplaćuju se direktno i nemaju veze sa mrežnom organizacijom.

Pod uslugama koje se nude spadaju: procena premla pristupačnosti, akreditacija – sertifikacija pristupačnosti (svake dve godine) i u skladu sa tim dodela etiketa, promocija portala www.polis-21.net i ponuda onlajn usluga rezervacije, kao i advertajzinga, pristup konsaltingu, trening turističkih izvršilaca o potrebama osoba sa invaliditetom, kao i ostale usluge podrške, koje tek treba da budu definisane).

Osnovna ideja poslovne linije Turizam i pristupačnost

Pratite kratka i koncizna pitanja i odgovore, koji ukazuju na vrstu usluga koje se razmatraju:

Šta?

Kreiranje mrežnog preduzeća koje pruža elektronsku razmenu usluga u oblasti turističke pristupačnosti koje obuhvata usluge informisanja, advertajzinga, rezervisanja, kao i usluge podrške za osobe sa invaliditetom.

Zašto?

Postoji dramatična potreba za takvim uslugama, koje, kako vreme prolazi rastu, postaju sve sofisticirane.

Zašto mrežni model?

Zato što on osigurava merni sistem u ekonomiji, omogućava globalni doseg i vidljivost, a ne kompromituje ulaganja lokalnih partnera.

Šta su profitni fondovi?

Postoje tri tipa profitnih fondova: nadoknada za rezervaciju, nadoknada za reklamiranje i nadoknada za konsultacije. Usluge zvaničnog kontrolisanja poslovnih računa u principu se ne naplaćuju. Mada, ako se kombinuju sa konsaltingom može se tražiti određena nadoknada.

Kako?

Mrežni model čini se prikladnim i njime su partnerska ulaganja osigurana, dok postižu maksimum globalne vidljivosti. Svaka zemlja koja se registruje biće rukovođena jednim od partnera, dok će udružena holding kompanija upravljati i osavremenjivati tehnološku infrastrukturu i opremu (oznake, metode itd.).

Međudržavna saradnja

Turizam je biznis koji se još uvek razvija na području jugoistočne Europe i Mediterana. Pristupačni turizam je inovativni oblik biznisa koji će neminovno doneti korist zajednici osoba sa invaliditetom, ali i poslovanju koji će praktično razviti koncept u ovom području.

Bili bismo jako srećni da se sretnemo sa investitorima i poslovnim ljudima u Srbiji, koji bi videli korist za svoje firme i ževeli bismo da implementiramo taj model poslovanja u Srbiji na obostrano zadovoljstvo. ☺

Nikoss Sakkas
Prevela **Jelena Gagrčin**

Kontakt i konsultacije:
info@apintech.com
www.polis-21.net (sajt i portal servis biće aktivirani u februaru mesecu 2007. godine)

TRENING AKTIVNOSTI

Umrežavanje znanja

Valja preuzeti opsežne mere za stvaranje i izgradnju pristupačnog urbanog prostora, odnosno okruženja bez barijera – edukacijom, okupljanjem stručnjaka i eksperata iz različitih oblasti, ali i razmenom iskustava sa zemljama iz okruženja

U proteklom periodu u regionu bilo je nekoliko važnih seminara i konferencija koji su značajno doprineli povećanju nivoa znanja i većoj razmeni informacija u oblasti stvaranja pristupačnog okruženja, proizvoda i usluga. U ovom broju prenosimo Vam najznačajnije delove izveštaja sa ovih događaja.

Dizajn za sve

Seminar pod nazivom Dizajn za sve realizovan je 25. maja 2006. godine u Poslovnom centru Ušće i 26. maja 2006. godine u Sava Centru u Beogradu.

Ideja održavanja seminara bila je da se učesnici seminara i gosti upoznaju sa principima Dizajna za sve, različitim aspektima fizičke pristupačnosti objekata i upotrebljivosti proizvoda kao i pristupa informacijama.

Namera organizatora bila je da ukaže na domaće propise i zakone koji su nedavno usvojeni protiv diskriminacije i amandmani zakona o planiranju i izgradnji, na primenutim zakona, posledice i sankcionisanje u slučaju nepoštovanja kao i na prednosti multidisciplinarnog timskog pristupa u stvaranju okruženja koje pruža jednakе uslove za život i rad svim članovima društvene zajednice, bez obzira na godine i sposobnosti.

Na seminaru je bilo šezdesetipet učesnika/ca 25. maja a 26. maja dvadesetipet učesnika/ca i gostiju. Između ostalih došli su zamenica generalnog direktora EFG Eurobanke, direktor Property service EFG Eurobank, predstavnice marketinga EFG Eurobank, predstavnice Ministarstva kapitalnih investicija, Ministarstva rada zapošljavanja i socijalne politike, predstavnica Handicap Internationala, predstavnici opštine Novi Beograd, predstavnik uprave za zajedničke poslove republičkih organa, članovi izvršnog tima i osnivačke skupštine organizacije CRID, Predsednik Centra za samostalni život invalida Srbije, Predsednik

Pete Kercher tokom predavanja na seminaru u Beogradu

saveza paraplegičara Srbije, predstavnici organizacija osoba sa invaliditetom Živeti Uspravno Novi Sad i Ekumenske humanitarne organizacije iz Novog Sada, predstavnici osoba sa invaliditetom iz Crne Gore, mnogi gosti sa Beogradskog Univerziteta, arhitektonskog i fakulteta lepih umetnosti, predstavnici stručnih časopisa iz oblasti arhitekture i dizajna (Ambijenti), gosti iz biznis sektora (MPC holding, EUC) i novinari iz devet medija.

Predavači na seminaru *Dizajn za sve* bili su: predsednik evropskog instituta za dizajn i invalidnost (*European Institute for Design and Disability Design for All Europe*), gospodin Pete Kercher, arhitekinice Olgica Danković i Milena Vukmirović, mr prava Branka Pećanac, Marko Savić, dipl.ing.saobraćaja Miodrag Počuć i Aleksandar Bogdanović.

Učesnici su bili zadovoljni programom seminara a naročito su naglasili stručnost i iscrpnost predavača, posebno gospodina Pete Kerchera.

Svi učesnici seminara shvatili su važnost širenja koncepta dizajna za sve (posebno kada je u pitanju industrijski dizajn), potrebu uvođenja ove teme u nastavu na fakultetima, kao i važnost multidisciplinarnog rada stručnjaka iz oblasti arhitekture, urbanizma, saobraćaja, dizajna i zakonodavstva uz neophodnost povezivanja nivoa stručnog znanja i uključivanje različitih potreba na samom početku planiranja i s tim u vezi sistemskog pristupa planiranju, dizajniranju i izgradnji objekata i okruženja uz stalnu procenu kvaliteta, funkcionalnosti i kontinuitete.

Deo učesnika konferencije u Mađarskoj

ta u cilju stvaranja jednakih mogućnosti za korišćenje izgradjenih objekata, proizvoda i usluga.vv

Istorijska i kulturna zdanja

U Budimpešti, u konferencijskom centru *CEU* (Centralnoevropski Univerzitet) u periodu od 28.06. do 01.07.2006. godine održana je konferencija pod nazivom „Pristupačnost istorijskih i kulturnih zgrada“ u organizaciji više evropskih predstavnika iz više zemalja (*CNR ITC, Rome - Italy, Apintech LTD, Vrilissia - Greece, National Federation of the Disabled Persons Associations, Budapest – Hungary, ASM Centrum Badan i Analiz Rynku, Kutno – Polska, Insight Social Research LTD, Newport, South Wales – UK, Belgian Building Research Institute, Brussels – Belgium, School of Architecture – Chalmers, Geteborg – Sweden, Leonardo Environmental Technologies LTD, Budapest – Hungary, ICIE, Rome – Italy*).

Konferencija je održana u okviru realizacije *BAS* (*Building Accessible Services – Izgradnja pristupačnih usluga*) projekta koji finansira Evropska komisija – Direkcija za zapošljavanje i socijalna pitanja. Koordinaciju projekta obavlja *CNR ITC* iz Italije. Osnovni ciljevi tog projekta su: povećati svest javnosti o potrebi za stvaranjem pristupačnog okruženja, preduzimanjem opsežnih mera i trening aktivnosti u oblasti izgradnje i stvaranja pristupačnog urbanog prostora, okupljanjem stručnjaka i eksperata iz različitih oblasti, omogućavanjem razmene iskustava i širenjem primera dobre prakse iz celog sveta, te uticati na buduću gradnju okruženja bez barijera.

BAS projektom se utiče na zakone o gradnji, putem primera dobre prakse i rezultata javnog građenja pristupačnog za sve, uključujući i osobe s telesnim, senzornim i mentalnim invaliditetom. Projekat teži da ukaže na socijalnu i ekonomsku vrednost

Predstavnici Srbije i Hrvatske u Budimpešti

pristupačnosti, dajući naročit značaj pristupačnom radnom mestu.

Teme koje su obrađivane na konferenciji bile su: Evropski nacrt pristupačnosti, budućnost pristupačne arhitekture, primaњa i jačanje pristupačnosti, aktivnosti arhitekata za jednaku pristupačnost – edukacija i trening stručnjaka i eksperata, aktivnosti Mađarske nacionalne kancelarije za zaštitu spomenika kulture i studije o pristupačnosti istorijskih i zaštićenih građevina u Mađarskoj i drugim zemljama Evrope.

Na konferenciji su učestvovali predstavnici ministarstava, fakulteta, nevladinih i drugih strukovnih organizacija i drugih institucija iz celog sveta. Prisutni su bili predstavnici Poljske, Slovačke, Češke, Hrvatske, Švedske, Kanade, Italije, Grčke, Irske, Engleske, Koreje, Tajlanda, Belgije, Rumunije, kao i predstavnici mnogih drugih zemalja i domaćina Mađarske, koji su prezentovanjem primera dobre prakse u svojim zemljama dokazali da se prilagođavanjem starih i zaštićenih zgrada mogu zadržati njihove istorijske karakteristike.

Srbiju su na Konferenciji predstavljali mr Damjan Tatić, predstavnik Centra za samostalni život invalida Srbije iz Beograda i Miodrag Počuć iz Resursnog centra za osobe sa invaliditetom iz Novog Sada, zajedno sa svojim asistentima.

Deo konferencije bio je rezervisan za obilazak kulturno istorijskih zgrada u Budimpešti, pa su učesnici konferencije imali priliku da obiđu zgradu Parlamenta gde su nedavno izvršeni radovi obezbeđenja pristupa tom objektu, s obzirom da Mađarska Vlada od prošle godine ima jednog člana Parlamenta koji koristi invalidska kolica. Izvršeni radovi ni na koji način ne narušavaju kulturno istorijski značaj tog objekta jer je sve rađeno od materijala i na takav način da se uklopi u enterijer postojeće stare zgrade. Takođe, bila je omogućena poseta i Muzeju moderne umetnosti i Bazilici koje su takođe adaptirane sa aspekta pristupačnosti.

Pristupačnost i turizam

Konferencija *Accessibility and tourism* je ukupno peta po redu konferencija koja je organizovana u sklopu *BAS* projekta i *POLIS* istraživanja, te je nastavak Međunarodnih konferencijskih prethodno održanih u Italiji, Engleskoj, Švedskoj, Mađarskoj.

Konferencija „Pristupačnost i turizam“ održana je pod pokroviteljstvom grčkog Ministarstva za turizam na ostrvu Krit u mestu Herisonos. Učešće u organizaciji uzele su i organizacije osoba sa invaliditetom, organizacije žena sa invaliditetom kao i strukovne organizacije iz Grčke.

Konferencija je trajala ukupno dva dana. Prvi dan je bio posvećen uočavanju različitih veza koje postoje između pristupačnosti i turizma. U popodnevnoj sesiji prvog dana održan je i okrugli sto na temu pristupačnog turizma na Kritu. Drugi dan bio je posvećen razmeni različitih iskustava i prezentovanju primera dobre prakse u oblasti pristupačnosti. Takođe, značajan deo izlaganja bio je posvećen različitim sredstvima, metodologijama i politici za procenu i povećanje pristupačnosti.

Sa predavanja na Kritu

Na konferenciji je učestvovalo oko 80 predstavnika velikog broja zemalja: Italije, Engleske, Švedske, Belgije, Luksemburga, Slovačke, Poljske, Španije, Mađarske, Hrvatske, Srbije i domaćina Grčke. Uspostavljeni su brojni kontakti i ostvarena je korisna saradnja sa velikim brojem pojedinaca.

Srbiju su na konferenciji predstavljala ukupno četiri učesnika: Aleksandar i Vesna Bogdanović, Bojana Rudić i Miodrag Počuć.

Knjiga koja će sumirati rezultate i rezime najznačajnijih radova u okviru ovog projekta tzv. *Orange book* je trenutno u izradi i biće dostupna javnosti najverovatnije tokom novembra.

Naredna konferencija/radionica za region Jugoistočne Evrope – Mediteran planira se tokom 2008. godine, najverovatnije u Hrvatskoj, dok će mesto održavanja biti naknadno određeno. ☐

Miodrag Počuć

PROTIV DISKRIMINACIJE

Tražeći mesto u društvu

U prethodnom broju časopisa *Linker* dosta je prostora posvećeno obrazovanju dece i mladih, a gotovo ništa nije rečeno o osobama koje su stekle invaliditet u starijem uzrastu. To me je podstaklo da iznesem neka zapažanja u vezi sa životom i radom, kako dece, tako i starijih osoba sa oštećenjem vida.

Koliko puta vas je neko pitao „Kako si?”, a Vi, samo izučitosti, odgovorili „Dobro!”, iako to nije istina. Da li ste se nekad upitali kojim je ljudima iz vašeg okruženja stvarno stalo do vas i do toga kako se osećate? Kada sam nedavno pitala jednog sremskog seljaka: „Kako ste?”, odgovorio mi je prostodušnom izrekom: „Bog vidi, narod ne veruje!”, koju je na sebi svojstven, sremački način izgovorio, i ona mi se zacrtala u sećanju. Ostajući dosledna svojim emocijama i subjektivnim zapažanjima, imam potrebu da odgovori na pitanje kako se ja zaista osećam. U prethodnom broju časopisa *Linker* dosta je prostora posvećeno obrazovanju dece i mladih, a gotovo ništa nije rečeno o osobama koje su stekle invaliditet u starijem uzrastu. To me je podstaklo da iznesem neka zapažanja u vezi sa životom i radom, kako dece, tako i starijih osoba sa oštećenjem vida.

Obrazovanje

Unazad nekoliko godina, primetno je da deca, koja su završila srednje škole, kao što su fizioterapeuti, telefonisti i birotehničari, ne mogu da nadu posao, ne samo zbog toga što za njih nema posla, nego i zato što je tržište rada prezasićeno tom vrstom zanatlija iz populacije ljudi koji i nemaju nikakav invaliditet. Očigledno je da reforma školstva za škole koje pohađaju deca oštećenog vida još nije stigla da se dotakne te problematike, ali i da se nešto po tom pitanju uskoro mora preduzeti. Kada se prestalo sa proizvodnjom šibica, čačkalica i četaka, smatralo se da je uvođenjem nastave za obrazovanje dece u navedenim zanimanjima veliki korak unapred. Tada je on to i bio, ali je od tada prošlo 10-20 godina. Sada imamo mlade ljudi, koji žele nešto više, pametni su, znaju šta hoće, ali to ne mogu da ostvare. Zbog siromaštva koje vlada u celoj zemlji i zbog nebrige ljudi koji bi trebalo da se pozabave tim pitanjem, mnoga deca sa oštećenjem vida upisuju, uglavnom, fakultete društvenih nauka, a nemaju osnovne uslove za studiranje, jer nema

knjiga za njih. I pored sve tehnike kojom se u velikoj meri dičimo, Brajivo pismo je ostalo i verovatno će još dugo biti jedino na kome ta deca mogu da uče, ali eto problema, jer nema knjiga na tom pismu. Uvozni papir je skup, nema tablica, šila, proces proizvodnje je spor, a problem je i raditi pismene zadatke na Brajevom pismu. Iako je stvoren govorni softver, niko se iz Ministarstva za obrazovanje nije oglasio da predloži da se stručne knjige za studente sa oštećenjem vida snimaju na prenosnike zvuka, da im se nabave plejeri, ako ne i računari, i da mogu ravnopravno sa svojim vršnjacima da završe željeni fakultet, da žive i rade.

Tokom rada u udruženju

Kad se radi o deci predškolskog i školskog uzrasta, tu je situacija drugačija, a, možda, čak i teža. Problem se javlja u samom odnosu druge dece prema deci oštećenog vida, često iskrenom i nemilosrdnom. Iz tih razloga, imamo situaciju da deca oštećenog vida ne idu u obdanište, ne pohađaju škole zajedno sa svojim vršnjacima i ne druže se sa drugom decom. Izuzetak je, na neki način, škola „Milan Petrović“ u Novom Sadu i ona je dobar primer za sve ostale škole koje bi mogle da otvore odeljenja za decu sa oštećenim vidom ili da se ona integrišu u tzv. „mešovita“ odeljenja, ali tu se javlja i problem stručnog kadra, što opet dovodi do pitanja reforme školstva. Zatim, roditelji čija deca vide, koji bi trebalo da ih vaspitavaju

u duhu tolerancije i razumevanja, treba da budu svesni da će ih njihova deca u svemu oponašati, pa i u tome kako se odnose prema deci oštećenog vida, ili bilo kome ko je različit.

Osobe koje su u zrelom životnom dobu izgubile vid, suočavaju se sa drugim problemima, uglavnom subjektivne prirode, što se ogleda u gubitku samopouzdanja, povlačenja u sebe, čestom oboljevanju od depresije i pribegavanju liniji manjeg otpora u mnogim životnim situacijama. Primetno je povećano konzumiranje alkohola i kod žena i kod muškaraca sa stečenim oštećenjem vida, kao i podleganje tabletomaniji, što sve još više komplikuje njihov život i živote ljudi iz svoje okoline.

Porodice, u kojima žive osobe koje su izgubile vid u starijem uzrastu, izuzetno malo razumevanja imaju za njih iz mnogo različitih razloga, ali je najveći predrasuda i međusobno nepoštovanje članova porodice, ali isto tako i ponašanje okoline, izbegavanje i jednih i drugih da se suoče sa problemom i da pomognu oslepeloj osobi u prvim koracima rehabilitacije, za nju najtežim trenucima u životu. To se najčešće ogleda u izbegavanju da koriste beli štap, a onima, koji bi i hteli da ga koriste, deca ne dopuštaju, jer ih je sramota pred drugima zbog toga, zatim, u izbegavanju da se druže u prostorijama udruženja, da ih neko ne vidi, pa se ide i dotle da niko i ne zna da su oni članovi udruženja osoba sa oštećenim vidom i pokušavaju na sve načine da sakriju svoj invaliditet. Borba protiv takvih stavova veoma je teška i dugotrajna i uglavnom se svodi na pokušaje onih koji rade u udruženjima, da razgovaraju sa članovima porodice u kojoj živi osoba sa oštećenim vidom, da upute na stručna lica, da pokušaju angažovati datu osobu za neke od aktivnosti u udruženju i da joj se ukaže na činjenicu da nije sama i napuštena, te da se i sa gubitkom vida može i mora živeti.

Druženje članova

Skrivanje problema

Iz vlastitog iskustva mogu reći da je diskriminacija prema osobama sa oštećenjem vida izuzetno prisutna, bar u našem gradu, ali i prikrivena. Kod neobrazovanih ljudi nailazila sam na sažaljenje, ili, što je još gore, na neraskidiva predubeđenja, naročito kod religioznih osoba, kao da se slepoća i dalje, kao nekada davno, vezuje za najteže grehove. Kod obrazovanijih, s druge strane, postoji doza ignorisanja ili samo trpežljivosti. Dojučerašnje kolege, prijatelji i komšije sa kojima sam zajedno radila i družila se, preko noći su za mene postali nepoznati i daleki ljudi. Relativno kasni gubitak vida isprva sam teško primila i to osećanje trajalo je

tri dana, a kada sam se sabrala i razmisnila, mogla sam samo da zahvalim Bogu što sam dočekala da vidim kako mi unuci rastu, i da kažem sebi: „Život ide dalje i ja moram sa njim da se uhvatim u koštač!“. Tada sam, hodajući uz pomoć belog štapa, poželela da izađem sa mužem u društvo i da ne dozvolim sebi taj luksuz koji se zove depresija. Ali, ne leži vraže! Moji dojučerašnji prijatelji su nestali, mada ne bukvalno, nego, što je još gore, oni su bili i dalje u istom društvu, ali niko se nije meni obraćao, niko nije poželeo sa mnom da razgovara, a ako sam i pokušala da se uključim u razgovor, oni bi nešto promrmljali i okrenuli se jedni drugima nastavljajući razgovor, kao da mene nema. U sličnoj situaciji našla sam se i kod lekara, kod kojeg godinama odlazim zbog povrede kuka, a on se obraća mom mužu kao da ja nisam prisutna, iako sam na pregled došla ja, a ne moj muž. Na takve postupke ljudi iz okruženja neophodno je reagovati.

Jedan vid diskriminacije jeste i nebriga nadležnih organa. Iako Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku već dve godine finansira mnoge aktivnosti našeg udruženja, ni Opština Sremska Mitrovica, ni samo Ministarstvo, koje bi trebalo da se bavi pitanjima udruživanja osoba sa invaliditetom, nisu regulisali finansiranje osobe na mestu tehničkog sekretara udruženja. U pitanju je obično osoba koja nema oštećenje vida, zbog nedostatka asistivne tehnologije u našoj zemlji koja bi osobama sa oštećenjem vida pomogla da sve poslove obavljaju samostalno. U Udruženju su angažovani i volonteri, ali je njihov rad kampanjski, kad je u pitanju neka velika manifestacija i sl.,

ali нико neće i ne treba da radi osam sati bez ličnog dohotka. Od kako smo osnovani, pre tri godine, ne možemo da se izborimo za lični dohodak sekretara i stalno dobijamo isti odgovor da to nije zakonski regulisano, da nema sredstava, da oni ne znaju kako da pravduju lični dohodak osobe koja vidi u udruženju osoba sa oštećenim vidom.

Radeći dvadeset tri godine, kao socijalni radnik, nikada se do sada nisam susrela sa takvim beznađem i nemoći, kakve osećam od kako se nalazim na čelu Udruženja slepih i od kako imam kontakte sa ljudima i decom sa oštećenjem vida, koji na sve moguće načine traže svoje mesto u društvu, bez podrške okruženja. ☺

Vesna Vasilić

Aktivnosti

Udruženje slepih Opštine Sremska Mitrovica osnovano je 22. jula 2003. godine na inicijativu bivših članova Međuoopštinske organizacije slepih i slabovidih u Rumi. Udruženje se delimično finansira iz budžeta Opštine i to za materijalne troškove, a od prošle godine, sve aktivnosti finansira Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku Republike Srbije. Udruženje za sada ima oko 85 članova, ali se taj broj svakim danom povećava i to nezavisno od pola ili uzrasta, jer na teritoriji Opštine, prema evidenciji Zdravstvenog centra, ima oko 200 osoba sa oštećenjem vida. Takođe, petoro volontera povremeno pomažu u realizaciji različitih aktivnosti koje udruženje sprovodi.

Za tri godine postojanja organizacija je realizovala 6 projekata koji su finansijski podržani od strane Izvršnog veća AP Vojvodine, Ministarstva za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku Reublike Srbije i Američke vladine organizacije CRDA. Projekti su se odnosili na opismenjavanje na Brajevom pismu za osobe koje su izgubile vid u starijem uzrastu, obuku korišćenja belog štapa, obuku rada na računaru sa sintetizovanim govorom za petoro članova, radio emisiju pod nazivom „Dodirom u svet“ koja se emitovala dve godine na lokalnoj Radio stanciji i TV emisiju snimljenu u školi „Milan Petrović“ u Novom Sadu. Takođe, oformljena je i opremljena sportska ekipa u kuglanju.

Organizacija ostvaruje dobru saradnju sa lokalnom samoupravom, Centrom za socijalni rad, Crvenim krstom, Razvojnim savetovlajštem i Očnom ambulantom pri Zdravstvenom centru u Sremskoj Mitrovici.

Kada su u pitanju naredne aktivnosti, u planu je još jedan projekt obuke rada na računaru sa sintetizovanim govorom, jer se u međuvremenu pojavilo još nekoliko mladih, koji su došli iz škole „Veljko Ramadanić“ iz Zemuna, i koji su zainteresovani da nauče da rade na računaru, s obzirom da na taj način imaju veće izglede za posao, kao i veći mobilitet.

Obuka za korišćenje belog štapa

PRISTUP OBRAZOVANJA

Imam potrebu da stalno učim

U kojoj meri i na koje načine najrazličitiji programi i metodološki pristupi mogu da se učine dostupnim svima?

- Da li imate neke posebne zahteve u pogledu načina ishrane, kretanja, komunikacije ili slično?

Osoba A: Da! Volim da jedem veoma začinjenu hranu, najčešće hodam polutrčećim korakom i nervira me kada ljudi, u toku razgovora, stoe suviše blizu mene i koriste puno „poštupalica”.

Osoba B: Da! Vegetarijanka sam, za kretanje koristim invalidska kolica, i imam 70% oslabljen sluh, te se otežano usmeno izražavam.

Složiće se da obe ove osobe imaju posebne zahteve u pogledu svake od navedenih stvari. Primer je naizgled prenaglašen, ali – i ne mora to da bude. Oba odgovora su realna (mada izmišljena za potrebe ovog teksta). Razlika je jedino u tome što neke „posebnosti”, u kontekstu obrazovanja, nisu od presudnog značaja, dok su neke itekako važne!

Jedno od osnovnih načela kojim svaki dobro osmišljen obrazovni program treba da se rukovodi jeste usmerenost ka određenoj ciljnoj grupi. Da bismo to postigli, nastojimo da, pre nego što započnemo kreiranje konkretnog treninga, prikupimo što više informacija o grupi sa kojom ćemo raditi. Ono što nas, pri tom, obično zanima jeste dotadašnje obrazovanje učesnika/ca, njihova predašnja iskustva u dатој области, motivacija sa kojom dolaze na obuku, načini na koje nameravaju da novostečena znanja koriste u svom budućem radu i sl. Međutim, od velike je važnosti da se u obzir uzmu i informacije o prijavljenima za trening, a njih dobijamo iz, najčešće poslednjeg, pitanja u prijavnom formularu, koje se odnosi upravo na gore pomenute „posebne” zahteve koje organizator treba da ima na umu prilikom koncipiranja programa treninga.

Dvostruka dobit

Ideja mi je da, kroz nekoliko primera, počažem u kojoj meri i na koje načine različiti programi i metodološki pristupi mogu da se načine dostupnim svima. Potrebno je samo malo maště i dobra volja – one će vas odvesti do svega ostalog što vam, tokom procesa osmišljavanja programa, bude zatrebalo!

radni materijali bili su pripremljeni i na diskovima, kako bi mogli da se koriste i uz pomoć govornih i ostalih programa koje savremena tehnologija pruža. Drugi deo treninga bio je praktičan i svi učesnici/ce imali/le su priliku da u voditeljskim parovima izvedu po jednu radionicu. Parovi su formirani tako da se dopunjavaju u pogledu svih relevantnih aspekata, pa i eventualnog prisustva invaliditeta; podsticani su da u okviru svojih mini-timova

Detalj sa jednog treninga

Pre godinu dana, Grupa „Hajde da...“ održala je trening za trenere, na kome je učestvovao i jedan momak sa oštećenim vidom. Sam trening imao je dva dela. Tokom prvog, teorijskog, pristup trenerica ogledao se u tome da su, uz korišćenje uobičajene opreme i materijala za rad (tabla, prezentacije putem projektor-a, crteži, grafikoni i sl.), nastojale da dodatno opišu sav materijal i metodologiju koje su iziskivale vizuelni angažman učesnika/ca. Pored toga, svi pisani

vrše podelu zadataka i koraka uvažavajući međusobno jedni druge – u pogledu ličnih interesovanja, iskustva, osećanja sigurnosti da određenu aktivnost mogu da iznesu i sl. Posle svega, momak sa početka priče je veoma aktivan i uspešan trener u svojoj organizaciji i imali smo zadovoljstvo da, nakon ovog prvog susreta, sarađujemo sa njim u još nekoliko navrata.

Na drugom treningu u grupi smo imali učesnika sa smanjenom sposobnošću govora, koji se otežano kretao, a fine motoričke pokrete (upotreba makaza, crtanje, pisanje i dr.) mogao je da izvede samo uz pomoć personalnog asistenta. U takvim prilikama je uobičajeno da i asistent/kinja aktivno učestvuje na treningu. Pored konkretnih pomoći koju neposredno pruža osobi sa invaliditetom, on/a je u prilici da i sam/a usvaja određena znanja, veštine, vrednosti kojima se dati trening bavi. Dobit je, u tom slučaju, dvostruka!

Ako ste ikada učestvovali u pozorišnim radionicama, znate da se one u velikoj meri oslanjaju na pokret, bilo da se radi o hodaju, skakanju, „mačevanju”, plesu, zauzimanju različitih poza u prostoru i dr. U jednoj od grupa, sa kojom sam istraživala čari i izazove pozorišta, bila je i jedna mlada korisnica invalidskih kolica. Samostalno, ili uz pomoć nekoga iz grupe, ona je učestvovala u svakoj vežbi, na način i u meri koju je sama određivala.

S obzirom da je osnovno oruđe treninga govor, na izvestan način je najizazovnije prilagoditi trening aktivnosti ako u grupi imamo osobu sa oštećenjem sluha. No, ako se setimo one, već pomenute, mašte i dobre volje, jasno je da je i ova situacija daleko od toga da se ne može prevazići. Jedno od mogućih rešenja jeste da se u rad grupe uključi tumač gestovnog govora. Takvo smo iskustvo imali kada smo, pre nekoliko godina, držali trening sa grupom učesnika/ca sa različitim oblicima invaliditeta. Koliko je bilo izazovno prilagoditi program takvoj jednoj grupi, toliko je bilo i korisno za sve nas da učimo jedni od drugih i iz različitih situacija, i utoliko je radost svih nas bila veća, svaki put kada bismo zajednički savladali neki novi korak.

Lična odgovornost

Jedna od ključnih karakteristika obrazovnog pristupa, koji Grupa „Hajde da...“ neguje, jeste činjenica da je, u toku treninga, ali i posle njega, svako lično odgovoran za sebe i svoj proces učenja. Imamo običaj da kažemo da što više daš, to ćeš više i dobiti, bilo od treninga, grupe i trenerâ/ica, bilo od sebe. Vrlo je važno imati na umu da nikako nisu samo treneri/ce jedini/e odgovorni/e za ishod obuke i zadovoljstvo učesnika/ka istom. Ako se grupa pravilno formira i pažljivo vodi, ona će, u najvećem broju

slučajeva, brzo pronaći svoju ravnotežu i razviti svojstvene mehanizme funkcionisanja. Atmosfera će zavistiti od svakoga ko je na bilo koji način deo grupe, ali će grupa uvek imati i dodatnu vrednost i biti više od prostog zbira ljudi koji su se okupili u isto vreme, na istom mestu. Ako odnosi u grupi počivaju na principima dobrovoljnosti, poverenja i uvažavanja svačije individualnosti, svaki/a član/ica grupe moći će da nađe u njoj svoje mesto. U tom slučaju, grupa će imati razumevanja i strpljenja za svakog/u svog/ju člana/icu, a u mnogim slučajevima delovaće podsticajno i izvući najbolje iz pojedinca/ke!

Pisanje je pisanje

pnost informacijama: govorni programi koji iščitavaju sve što na ekranu računara piše, prilagođene tastature, mogućnost da se tokom rada menja veličina slova i kontrast boja na ekranu, bežična tehnologija koja je u sve široj upotrebi itd.

Hiperprodukcija informacija

Poslednjih godina beleži se hiperprodukcija informacija i noviteta svake vrste i sve govoru u prilog tome da će se taj trend nastaviti. Napredak, međutim, nije podjednako brz i efikasan na svim poljima i u svim delovima sveta. Generalno gledano, Srbija se i dalje nalazi u donjoj polovini liste razvijenih zemalja. Može se reći da kod nas mnoga bazična pitanja još uvek nisu rešena na adekvatan način, pa je o savremenim trendovima u obrazovanju nezahvalno govoriti. Ipak, stvari ne stoje u mestu! Udrženja osoba sa invaliditetom sada postoje i u manjim mestima, njihovi i ljudski i materijalni kapaciteti ubrzano se razvijaju, formiraju se i vredno rade terenske i druge službe za pružanje podrške osobama sa invaliditetom, a čini

**Jedno od osnovnih
načela kojim svaki
dobro osmišljen
obrazovni
program treba da
se rukovodi jeste
usmerenost na
onoga kome je on
namenjen**

se da je i država sve otvorenija i spremnija da takve inicijative podrži. Smer kretanja je samo jedan - obavezno pravo, napred – i mi ga sledimo!

Na kraju, zahvalila bih se svima onima koji su se možda prepoznali u ovom tekstu – učila sam od vas i sa vama i hajde da i nadalje zajedno učimo i razvijamo se! Jer, obrazovanje je celoživotni proces i, setite se, uopšte nije vezano samo za školu! ☺

Jelena Ranković

RAČUNARI I OPREMA

Asistivna tehnologija

Pravilnim razvojem i korišćenjem ovakve opreme omogućava se bolji pristup informacijama, čime se obezbeđuje kvalitetniji i samostalniji život osoba sa invaliditetom, njihovo adekvatno obrazovanje, zapošljavanje i izgradnja karijere

Sposobnost da komuniciramo je to što nas uključuje i spaja sa celim svetom. Mnogi to shvataju olako – zdravo za gotovo, ali istina je da niko ne bi trebao biti uskraćen da komunicira. Komunikacija ili razmena informacija je preduslov koji mora biti ispunjen da bi se čovek mogao osećati korisnim članom društva. Zato nikome, ni pod kojim uslovima ne bi smelo biti uskraćeno pravo na komunikaciju.

Zato se jedan od principa univerzalnog dizajna posebno osvrće na pristup informacijama gde se navodi da se korisniku moraju predati potrebne informacije, bez obzira na stanje njegovih senzorskih čula ili stanja sredine u kojoj se nalazi.

U današnje vreme ispunjenje ovog principa ne bi trebalo da predstavlja bilo kakvu poteškoću s obzirom na neverovatan napredan tehnologije i njene primene u praksi. Tehnologija koja se bavi izradom opreme i softvera koji omogućava jednostavniji i samostalniji život danas ima jedinstveni naziv: Assistive technology ili prevedeno, asistivna ili pomoćna tehnologija. U povezivanju ove tehnologije sa ostalim postojećim tehnologijama kao proizvod dobijamo određenu opremu koja ne samo osobama sa invaliditetom, već svim korisnicima omogućava bolji, lakši i jednostavniji pristup informacijama.

Generalno gledajući, elektronski uređaji poput električnih kolica ili računarska oprema kao što je softver za prepoznavanje govora smatraju se pomoćnom tehnologijom. Tu spadaju još i bežični komunikacijski sistemi, telefoni ili slušalice sa pojačivačem zvuka, govorni aparati kao što su govorni satovi ili digitroni, telefoni sa tastaturama i displejom i sva ona tehnologija koja obezbeđuje ravnopravno učeće svakog pojedinca u životu društvene zajednice.

U zadnjih nekoliko godina u našim životima su sve prisutnije reči kao što su internet, elektronska pošta, elektronske vesti, četovanje, softver,... i još mnogo drugih reči

Mini Joystick

koje se upotrebljavaju prilikom korišćenja računara. Računar je danas glavna alatka svakome koželi brzo, kvalitetno, efikasno i pre svega jednostavno da dođe do željenih informacija ili odradi određeni posao. Računar se danas koristi svuda, kod kuće, u obrazovanju, na poslu - provlači se kroz sve segmente našeg života i postaje neizbežno sredstvo za rad i komunikaciju.

Današnji računari su dizajnirani način da pružaju maksimalnu iskoristivost osobama bez invaliditeta, pa ipak svi mi stalno koristimo dodatna pomagala kao što su naočare, podešavanje osvetljenja i kontrasta monitora, biramo odgovarajuću veličinu i rezoluciju ekrana, određujemo nama najbolje mesto i položaj računara i monitora, menjamo funkcije levog i desnog klika itd. Isto tako i osobe sa invaliditetom u zavisnosti od svojih želja i potreba koriste dodatnu opremu ili softver koji im računar čini dostupnim i u potpunosti iskoristivim.

Računar sa standardnom tastaturom, standardnim mišem i monitorom može predstavljati nepremostivu prepreku za osobu s invaliditetom jer postoji velika mogućnost da osoba sa invaliditetom u zavisnosti od svoje invalidnosti ne može u punoj meri da iskoristi ovu opremu i da joj je potrebna određena dodatna oprema koja svojim funkcijama može u potpunosti da zameni funkcije tastature ili miša, pa čak i ekrana.

Dodatnu opremu za računar možemo podeliti na četiri osnovne grupe, i to u zavisnosti od samih funkcija i uloge opreme pri korišćenju računara. Prvu grupu čine uređaji koji zamjenjuju ulogu standardne tastature, zatim drugu grupu čini oprema koja obavlja funkcije miša dok se u trećoj grupi nalazi softver, tj. programi koji nadopunjaju hardverska rešenja i dodatno povećavaju upotrebljivost računara.

Tastature

Ova oprema se uglavnom sastoji iz modifikovanih tastatura koje su dizajnirane na način da smanje broj grešaka pri unosu podataka i time povešaju produktivnost rada osobe sa invaliditetom. Pre svega nemenjene su osobama sa telesnim invaliditetom, a mogu poslužiti i osobama sa delimično očuvanim vidom.

Big Keys LX ABC

BIG KEYS LX ABC ili QWERTY tastatura je tastatura sa tasterima koji su većih dimenzija od standardnih poređanih u ABC ili QWERTY rasporedu. Zbog veličine tastera i želje da sama tastatura ne prelazi veličinu standardne tastature na ovoj tastaturi nije postavljen numerički deo tastature niti funkcionalni tasteri, ali su tu prisutni svi tasteri kojima je omogućeno osnovno korišćenje različitih programa.

Većinu modifikovanih tastatura karakterišu i posebni poklopci sa otvorima za tasterе koji dodatno smanjuju mogućnost greške pri unosu teksta i koji imaju mogućnost luke montaže i demontaže sa i na tastaturu. Ovu tastaturu karakterišu i veći crni simboli na belim tasterima što daje priliku i osobama sa delimičnim oštećenjem vida da bez dodatnih pomagala (lupe) koriste ovu tastaturu.

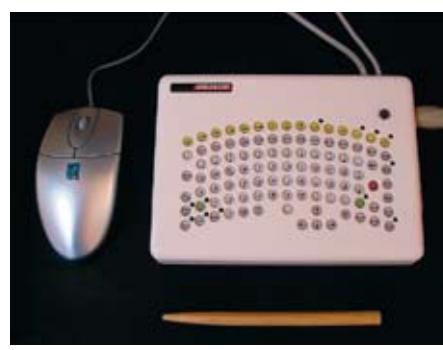

Großfeld Tastatur Igel

GROßFELD TASTATUR IGEL ili tastatura sa velikim poljima je karakteristična po tome što poseduje sve tasterе kao i standardna tastatura i s tim da su tasteri veći i u obliku kruga i da su uvučeni u unutrašnjost tastature tako da nije potrebno koristiti bilo kakve poklopce za smanjenje greške pri unosu teksta. Tastatura je programabilna što znači da se može podesiti osetljivost reagovanja pritiska na taster, isključujući opciju ponavljanja prikazivanja simbola ako se taster više vremena drži pritisnutim, može se podesiti vreme reagovanja tastera kao i zvučna signalizacija pritisnutog tastera. Ovu tastaturu možemo nazvati i *Tastaturom jednog dodira* jer ima mogućnost pamćenja tastera, tako da je omogućeno korišćenje svih tasturnih prečica koje zahtevaju istovremeni klik na određenu kombinaciju tastera sa pojedinačnim pritiscima na te tasterе. Tasteri *CTRL* i *ALT* poseduju i vizuelnu signalizaciju tako da korisnik uvek može znati da li su ove komande aktivne ili ne. Pored ovih funkcija tastatura se odlikuje i numeričkim delom tastature koji se jednim pritiskom na određeni taster pretvara u taster koji zamenjuju ulogu miša – kretanje kursora u osam smerova, levi i desni klik, dvoklik i taster za prevlačenje objekata na ekranu.

Magnetna mini tastatura je pre svega namenjenima ljudima koji poseduju dobru i sigurnu kontrolu pokreta, ali koji u isto vreme nemaju dovoljne snage za kretanje od jednog ka drugog tastera na standarnoj tastaturi. Veličina ove tastature i blizina

samih tastera upravo otklanja ovaj problem i omogućava korisniku da uz pomoć malog magnetnog štapića ima punu kontrolu nad računarom. Ova tastatura poseduje sve osobine kao i tastatura sa velikim poljima sa razlikom u rasporedu tastera i sa dodatnom mogućnošću podešavanja brzine kretanja kursora na ekranu kao i blizine magnetnog štapića i tastera potrebne za aktivaciju tastera.

Magnetna mini tastatura

Miševi

Ova vrsta opreme je namenjena takođe prvenstveno osobama sa telesnim invaliditetom koje nisu u mogućnosti da kontrolišu i koriste standardni miš.

Taster miš

Taster miš je uređaj koji pomoću svojih tastera zamenjuje sve funkcije miša, kretanje kursora u svih osam smerova (žuti tasteri), levi klik (taster u centru), desni klik, dvoklik i funkcija prevlačenja (tasteri na dnu uređaja). Pored ovih osnovnih funkcija postoje tasteri kojima se može podesiti trostopena brzina kretanja kursora na ekranu. Kao i prethodno opisane tastature i ovi tasteri su uvučeni u uređaj tako da je i sa te strane obezbeđen minimalan broj grešaka pri upotrebi ovog uređaja.

Na sličan način funkcioniše uređaj *Roller plus Joystick* koji umesto tastera za određi-

vanje kretanja kursora na ekranu poseduje ili kuglu ili palicu kojom se ove komande realizuju. Pored upravljača kursora na ovom uređaju se takođe nalaze tasteri, koji su zbog redukovanja greške, na sličan način opet uvučeni u sam uređaj. Novina kod ovog džoystika je ta da postoji i dodatni taster koji ima sposobnost zaključavanja horizontalnog i vertikalnog kretanja kursora što na primer, omogućava preciznije kretanje kursora po horizontali ili vertikalni u slučajevima kada je to potrebno.

Roller plus Joystick

ICON III i tasteri: Icon III ili simulator miša, kao što naziv i govori, je uređaj pomoću kojeg u saradnji sa različitim tasterima možemo simulirati sve funkcije koje obavlja jedan standardni miš. Na frontalnom delu ovog uređaja se nalazi osam priključaka za različite tasterе kojim korisnik izdaje komande za sledeće funkcije miša: kretanje u levo, desno, gore i dole, levi klik, desni klik, dvoklik i prevlačenje. Na uređaju se nalaze i dva potenciometra koji korisnicima daju mogućnost podešavanja brzine i ubrzanja kursora na ekranu što je posebno primenjivo u situacijama kada se želi postići preciznost u pozicioniranju kursora sa jedne strane i u isto vreme brži prelazak puta kursora sa jednog kraja na drugi kraj ekrana.

Mini Joystick: Džoystik kojim se upravlja najčešće bradom ili čelom, a može se koristiti i drugim delovima tela kao što su lakat ili koleno zahvaljujući zglobovnom nosaču džoystika koji na lagan način omogućava postavljanje mini džoystika u položaj koji najviše odgovara korisniku. Omogućen je samo jedan klik koji se ostvaruje pritiskom na sam džoystik, a za njegovo korišćenje neophodan je *ICON III* na kojeg se priključuje preko serijskog ili *USB* porta na samom *ICON III* uređaju

Integramouse: Integramouse ili senzorski džoystik, je džoystik koji omogućava korisniku da ustima aktivira sve funkcije standarnog

miša. Kretanje kursora na ekranu se postiže blagim dodirom usnama na deo džojstika, a levi i desni klik miša omogućen je minimalnim duvanjem ili uvlačenjem vazduha kroz sam džojstik. Ovaj uređaj namenjen je pre svega ljudima u stanju kvadriplegije koji ni na jedan drugi način ne mogu da pristupe računaru, ali i drugim osobama koje imaju oduzetost sva četiri ekstremiteta.

Svim osobama koje su u mogućnosti da koriste samo džojstik, a ne i tastaturu ili neku zamenu za tastaturu ipak je omogućeno da sve funkcije tastature iskoriste putem tastature na ekranu ili *On-Screen keyboards*. U dosadašnjem radu sa našim korisnicima u Resursnom centru za osobe sa invaliditetom najviše je korišćena demo verzija *My-T-Touch* tastature kao najkompletnija i dizajnerski najbolje rešena on-screen tastatura koja pored standardnih funkcija tastature omogućava i predikciju reči, kao i izradu makroa kojima dodatno olakšavaju njen manipulisavanje i izdavanje komandi. Tako na primer možete napraviti makro koji će vam dati mogućnost da sa jednim klikom na dugme ove tastature otvorite prozor za pisanje nove poruke u vašem omiljenom programu za elektronsku poštu.

Integramouse

Troškovi

Cena ovakve tasture je približno 100,00 US dolara, pa se iz tog razloga naši korisnici opredeljuju za jedan od besplatnih *freeware* programa na tržištu. Click-N-Type (SLIKAT10) je tastatura koja na sličan i kvalitetan način obezbeđuje sve funkcije standardne tastature, takođe poseduje veoma važnu funkciju predikcije reči, a uz to je i besplatana i lako se može preuzeti sa web stranice proizvođača <http://www.lakefolks.org/cnt/>.

Wafer 5-subject taster: Podloga sa 5 tastera koji zamenjuju četiri funkcije standardnog miša za kretanje kursora na ekranu i jedan klik namenjena je osobama koje za

posledicu svoje bolesti karakterišu nemirni i nekontrolisani pokreti ruku. Tasteri su odgovarajuće veličine, i na malom međusobnom rastojanju, i na dobro prijanjajući i stabilnoj podlozi što omogućuje veću preciznost i veću brzinu rada.

Wafer

Dodatnu stabilnost pri radu sa bilo kojim tasterima ili uređajima koji zamenjuju tastatuру pruža takozvani držač ruke *Ergorest* kojeg najčešće koriste osobe koje ne mogu da podignu svoje ruke. *Ergorest* svojim dizajnom daje mogućnost kretanja ruku korisnika u svim horizontalnim pravcima i ima mogućnost podešavanja visine tako da ovim obezbeđuje adekvatan pristup ostalim uređajima koji povećavaju pristup računaru.

Za osobe sa delimičnim ili potpunim oštećenjem vida takođe ne postoje prepreke u korišćenju računara, jer danas postoji nekoliko programa koji služe za čitanje ekrana: Jaws, Window-Eyes, Hal... Za ljudе sa našeg govornog područja razvijen je i program *Anreader* koji kao dodatak na Jaws može uspešno čitati ili prenositi korisniku sve što se događa na ekranu na srpskom jeziku.

Mogućnosti koje nam pruža sam operativni sistem računara takođe, nebi trebalo zanemariti, jer podešavanjem različitih opcija na računaru možemo promeniti veličinu, vrstu i boju fontova na desktopu, možemo promeniti veličinu ikona, promeniti rezoluciju ekrana, podesiti odgovarajući kontrast ne ekranu odabirom određenih kombinacija boja pozadine i fontova ili uključiti lupu (Microsoft Magnifier). Takođe možemo podesiti jačinu tona, odabrati različite tonove za odgovarajuće događaje na ekranu, ili podesiti vizuelna upozorenje umesto zvučnih, a postoji i program za pretvaranje teksta koji zajedno dolazi sa operativnim sistemom.

Radi bolje pristupačnosti miša možemo podešavati brzinu dvoklikova, funkcije levog i desnog klika, zaključati klik radi lakšeg prevlačenja dokumenata na ekranu, podesiti brzinu kretanja kursora ekranu, promeniti veličinu iboju kursora, itd. Isto tako, softve-

rom je omogućeno podešavanje načina ponavljanja pritisnutih tastera na tastaturi, pamćenje pritiska određenih tastera radi lakšeg kucanja tasturnih prečica, podešavanje pojавljivanja tona pri pritisku na određeni taster i kretanje kursora pomoći određenih tastera na tastaturi

Na domaćem tržištu na žalost ne postoji proizvođač asistivne tehnologije, zato Resursni centar radi na tome da promoviše korisnost ovakve opreme i da u saradnji sa proizvođačima i distributerima ovakve tehnologije približi ovu opremu našim ljudima. Lako oprema služi pre svega za otklanjanje barijera pri korišćenju računara ova oprema sa svojom neserijskom proizvodnjom i carinskim i poreskim dažbinama postaje finansijski nepristupačna većini ljudi u Srbiji.

Ovakva oprema nije komplikovana za proizvodnju, ali predrasude da se ne bi mogla u dovoljnoj meri prodavati na našem tržištu za posledicu imaju nepostojanje domaćih proizvođača koji bi uz manje troškove proizvodnje i bez carine učinili ovu opremu finski pristupačnjom za naše građane. Isto tako, u Republičkom pravilniku o medicinsko tehničkim pomagalima koja se obezbeđuju iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja nema ni reči o ovim pomagalima što čoveku ili ženi kojima je računar jedini izvor komunikacije i informacija onemogućava upravo to, pravo na komunikaciju i pravo na informisanje.

Pravilnim razvojem tehnologije na osnovu principa univerzalnog dizajna povećava se i dostupnost ovakve opreme što omogućava bolji pristup informacijama i novim tehnologijama, čime se obezbeđuje kvalitetniji i samostalniji život osoba sa invaliditetom, njihovo aktivno učešće u društvenom životu, adekvatno obrazovanje, zapošljavanje i izgradnja karijere.

Opisana oprema u tekstu, nalazi svoju primenu u Resursnom centru za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije u svakodnevnom radu sa osobama sa invaliditetom. Svi zainteresovani koji žele da se dodatno upoznaju sa ovom opremom i našim načinom rada mogu da nas kontaktiraju. ☎

Alen Šajfar

STUDIJA SLUČAJA O SLOBODNOM KRETANJU

Urbane komunikacije

Transportni sistem, odnosno saobraćaj uopšte, jedini je koji može da obezbedi kontinuitet pristupačnog okruženja jer predstavlja vezu između čoveka i okoline

Poteškoće sa kojima se u saobraćaju svakodnevno susreću osobe sa invaliditetom, naročito u zonama intenzivnog pešačkog i motornog saobraćaja, su složene i višestruke. Kvalitet i vrsta zastora i dimenzije trotoara, oblik i veličina ivičnjaka, nepropisno parkirana vozila, otežan prelaz preko ulica zbog velikog broja vozila, stepenice, prilazi javnim objektima i mnoge druge prepreke, svakodnevno otežavaju život kako osobama sa invaliditetom, tako i drugim sugrađanima koji imaju poteškoće prilikom kretanja i ili komunikacije.

Tek od pre nekoliko godina, (tačnije od 2000. godine) u našim većim gradovima, i to uglavnom u centrima, počelo je da se do neke mere vodi računa o potrebama osoba sa invaliditetom u saobraćaju. U većini slučajeva, nažalost, intervencije su se svodile samo na poboljšanje pristupa na pešačkim prelazima i uvođenje zvučnih signala za osobe oštećenog vida na signalisanim raskrsnicama dok se drugim važnim segmentima pristupačnosti nije posvećivala značajnija pažnja. Izvesno je da uzroci ovakvog stanja dobrom delom leže u veoma niskom nivou svesti i neinformisanosti građana, u neregulisanim propisima i nedostatku tehničkih standarda za projektovanje, kao i u neznanju i nepostojanju multidisciplinarnog i sistemskega pristupa rešavanju ovih pitanja.

Mobilnost za osobe sa invaliditetom znači uspostavljanje odnosa u prostoru i vremenu kao i značajan preduslov za ostvarivanje društvenih kontakata i samostalnosti. Integracija osoba sa invaliditetom u svakodnevni život zavisi od načina rešavanja pitanja mobilnosti. U tu svrhu, od velikog značaja osobama sa invaliditetom jeste upravo osiguravanje pristupačnosti javnim površinama, saobraćajnicama i prevoznim sredstvima.

Za potrebe izrade ove studije slučaja neophodno je bilo izabrati jedan reprezentativni uzorak/objekat (u ovom slučaju objekat javnog značaja) i sagledati mogućnosti

pristupa tom datom objektu sa aspekta pristupačnosti za osobe sa invaliditetom.

Za reprezentativni uzorak izabrana je zgrada Srpskog narodnog pozorišta (SNP) u Novom Sadu kao objekat od velikog javnog značaja i jedna od prvih ustanova kulture u našoj zemlji, koja bi svim građanima trebala da obezbedi unapređenje kvaliteta života kroz pristup različitim kulturnim sadržajima.

Studija je podeljena na nekoliko segmenta, i to na: informacije o izabranom objektu, analizu pristupa SNP-u preko postojećih pešačkih tokova, analizu pristupa SNP-u putničkim automobilom i uslovi parkiranja, analizu pristupa SNP-u sredstvima javnog prevoza i pristup javnim servisima u okruženju kao i analizu pristupa ulazu objekta SNP-a.

Izabrani uzorak

Koren najstarijeg profesionalnog teatra sežu u 1861. godinu, kada je na Sednici Srpske čitaonice u Novom Sadu 16. jula, kojom je predsedavao Svetozar Miletić, osnovano Srpsko narodno pozorište. Na prostorima koji su sačinjavali prethodnu Jugoslaviju tada nije delovalo ni jedno pozorište na jezicima jugoslovenskih naroda.

Nova zgrada Srpskog Narodnog Pozorišta otvorena je 28. marta 1981. godine u svojoj 120 sezoni postojanja. Na prostoru od preko 20000 kvadratnih metara danas deluju tri umetnička korpusa: drama, opera i balet. Srpsko narodno pozorište pored ovog ima i tri umetnička ansambla sa svim pratećim službama. Ukupan broj zaposlenih u pozorištu dostiže oko 560 ljudi.

Pristup zgradi SNP-a od strane osoba sa invaliditetom, naročito korisnika invalidskih kolica i drugih korisnika sa otežanim kretanjem, od samog početka rada u novoj zgradi pozorišta predstavlja je znatnu prepreku. Nova zgrada pozorišta nije projektovana

tako da bude pristupačna za osobe sa invaliditetom. Na dugogodišnju inicijativu uprave SNP-a septembra 2003. godine započet je rad na izradi projekta i izgradnji kose ravni/rampe na ulazu u zgradu pozorišta, kako bi se rešio problem pristupa korisnicima invalidskih kolica. Izgradnja rampe je trajala sve do proleća 2004. godine.

Inicijativu SNP-a za izgradnju rampe odobrilo je Javno preduzeće Zavod za izgradnju grada Novog Sada (ZIG), inače jedina nadležna ustanova za davanje saglasnosti i gradnju na svim javnim površinama u gradu. Zavod za izgradnju grada Novog Sada bio je i finansijer radova iz budžetskih sredstava Grada Novog Sada.

Projekat za izgradnju rampe na zgradi SNP-a takođe je uradio ZIG. U to vreme već su postojali zakonski okviri za planiranje javnog prostora, i to: „Pravilnik o uslovima za planiranje i projektovanje objekata u vezi sa nesmetanim kretanjem dece, starih, hendikepiranih i invalidnih lica“, koji je usvojen maja 1997. godine, i „Zakon o izgradnji i planiranju“, usvojen maja 2003. godine. Nažalost, prilikom samog projektovanja i izgradnje prilazne rampe nisu konsultovane lokalne

organizacije koje okupljaju i/ili se bave osobama sa invaliditetom. Uzrok ovome treba tražiti kako u neznanju i neinformisanosti projektanta, tako i u manjkavosti samog pravilnika i Zakona koji nedovoljno precizno definišu standarde projektovanja i uslove gradnje. Rezultat takvog odnosa i postojećih uslova i pravila je prilazna rampa koja ne zadovoljava potrebe korisnika, to jest, nije funkcionalna, o čemu će kasnije biti više reči.

Izvođač radova je bilo DOO „Tehnobiro“ iz Novog Sada, dok je vrednost radova zajedno sa rekonstrukcijom postojećeg prilaznog stepeništa procenjena na: 4.355.286,00 dinara.

Projektovanje montažne parking garaže sa zadnje strane pozorišta izvršio je Zavod za izgradnju grada Novog Sada tokom 2004. godine, koji je bio i finansijer radova, iz budžetskih sredstava Grada. Vrednost rada je bila 20.000.000,00 dinara, a montažu je uradilo preduzeće „Energo-max sistem“ iz Novog Sada.

Preko pešačkih tokova

Najčešći problemi koji su uočeni po pitanju pristupa zgradi SNP-a preko postojećih pešačkih tokova, jesu neadekvatno dimenzionisani profili tih pešačkih tokova. One nisu konstruisane po normama koje vode računa o svim potencijalnim korisnicima tog prostora, pa samim tim, ni o osobama sa invaliditetom.

Staze su uglavnom nedovoljno široke i opterećene raznim urbanim sadržajima koje dodatno onemogućavaju slobodno kretanje ljudi, naročito korisnika invalidskih kolica, starijih ljudi i ostalih korisnika sa otežanim kretanjem. Ti urbani sadržaji ili tzv. urbani mobilijar su u ovom slučaju najčešće: ulični kiosci, stajališta javnog prevoza, žardinjere za cveće, drvoredi, mobilni reklamni panoi i sl. Njihovo haotično i neplansko postavljanje na pešačke staze dodatno smanjuje ionako mali prostor predviđen za slobodno i bezbedno kretanje ljudi.

Postojeće pešačke staze i trotoari na prilazu SNP-u imaju veoma veliki broj niveliacija tj., postoji visinska razlika u novoima u vidu ivičnjaka i stepenica. Veliki je broj neadekvatnog (nivelisnog) ukrštanja pešačkih i biciklističkih tokova kao i neadekvatnog mešanja biciklističkog i pešačkog saobraćaja sa tokovima koji su predviđeni za motorni saobraćaj. Postojanje ovih niveliacija otežava slobodno kretanje velikog broja korisnika javnog prostora, počev od korisnika invalidskih kolica ili nekog drugog pomagala, pa sve do dece, starijih ljudi, roditelja sa malom decom u kolicima, biciklista, osoba sa povećanom telesnom masom, vozača rolera i drugih.

Zastor pešačkih staza se ne održava na adekatan način. Postoji mnogo neravnina, izbočina, ulegnuća, velikih zazora (između sastavljenih ploča), naprslina - popucalih ploča, koje dodatno otežavaju bezbedno kretanje svih gore navedenih učesnika u saobraćaju.

Neosvetljenost pešačkih staza naročito može da onemogući slobodno kretanje, kako onih sa oštećenjem vida tako i onih osoba kojih imaju oštećenje sluha i kojima se neadekvatnim osvetljenjem uskraćuje mogućnost nesmetane komunikacije, pre svega, imajući u vidu njihovu potrebu za vizuelnim kontaktom sa sagovornikom. Sagledavanjem postojećeg stanja u okruženju izabranog objekta uočeno je da ne postoji kontinuitet u osvetljenosti pešačkih površina, koje na pojedinim mestima postoji, dok je na drugim potpuno izostavljeno.

Pešački prelazi

Najveći problemi kod pešačkih prelaza preko kolovoza predstavljaju već pomenuće nivelijacije, tj. nepostojanje spuštenih ivičnjaka na mestima prelaza sa trotoara

na kolovoz. U okolini SNP-a na raskrsnicama koje vode do njega nema oborenih ivičnjaka na ovim mestima.

Pešačka ostrva, takođe nisu urađena na način na koji ih osobe sa invaliditetom mogu samostalno i bezbedno savladati. Ona su na dva mesta u krugu SNP-a spuštena na nivo kolovoza, ali su sa neadekvatom širinom, koja korisnicima onemogućava duže zadržavanje na ostrvu. Ovaj problem je naročito izražen u slučajevima veće gustine pešačkog saobraćaja, kao i tamo gde programska šema rada signala-semafora zahteva zadržavanje na ostrvu.

Druga pešačka ostrva koja postoje u blizini pozorišta, nisu spuštena i ona predstavljaju veliku prepreku prilikom kretanja preko kolovoza, pa se korisnici invalidskih kolica najčešće odlučuju da ih zaobiđu. Ova radnja je nepovoljna sa aspekta bezbednosti učesnika (korisnik je na putu i nalazi se u konkretnoj opasnosti), jer se takvim kretanjem povećava dužina puta, a samim tim i vreme prelaza preko kolovoza. Zahteva odlične manevarske sposobnosti od korisnika invalidskih kolica i značajnu brzinu u kretanju, što je u osnovi karakteristika veoma malog broja osoba sa invaliditetom.

Postojeća vertikalna signalizacija (znakovi i semafori) ne olakšavaju kretanje osoba sa invaliditetom, već im naprotiv u dobro meri otežavaju to kretanje. Zelene faze (vreme trajanja zelenog svetla na semaforima) na signalisanim raskrsnicama je kratko, pa osobe koje imaju otežano kretanje ne uspevaju da prediju kolovoz u tom određenom

periodu. Na pojedinim mestima postavljeni saobraćajni znakovi nalaze se na samoj liniji kretanja, bez istaknutih kontrastnih oznaka u odnosu na okruženje, što se može smatrati nepovoljnošću sa aspekta osoba koje ne vide.

Horizontalne oznake na trotoarima i pešačkim prelazima od posebnog značaja za bezbednost osoba sa oštećenim vidom (tzv. linije vodilje i linije upozorenja) ne postoje na prilazima zgradi SNP-a.

Ne manje važna nepovoljnost u odnosu na navedene, jeste i postojanje rešetki za odvodjenje atmosferskih voda na liniji kretanja, što može uzrokovati zaglavljivanje malih prednjih točova invalidskih kolica ili kolica sa malom decom, točkova bicikla, rolera i slično.

Pristup automobilom i parkiranje

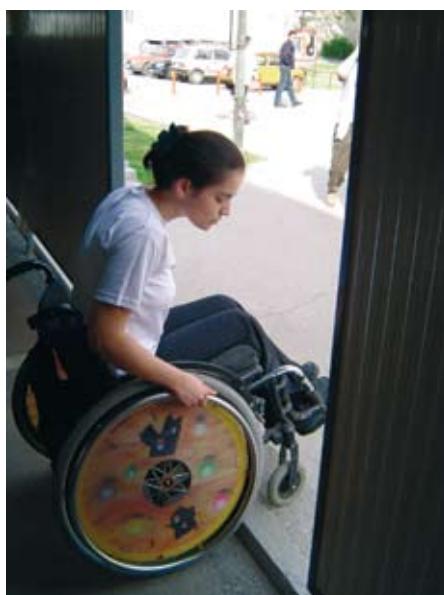
Pristup zgradi pozorišta putničkim automobilom moguć je jedino sa njegove zadnje strane, gde je tokom 2004. godine postavljena i montažna parking garaža. Postavljanje ove montažne parking garaže rešilo je privremeno aktuelni problem nedostatka prostora za parkiranje u okolini zgrade SNP-a, ali i prouzrokovalo nove probleme u vidu otežanog pristupa pozorištu putem putničkog automobila.

Montažna parking garaža, inače jedini parking prostor u bližem okruženju zgrade SNP-a nije projektovana tako da vodi računa o mogućnostima kretanja potencijalnih korisnika kao što su to npr: roditelji sa malom decom u kolicima, korisnici invalidskih kolica i sl.

Najuočljiviji problem jeste nepostojanje pristupačne veze parking garaže sa jedne strane i ostalih pešačkih tokova sa druge strane. Korisnici invalidskih kolica tako npr. nemaju pristupačan ulaz/izlaz, odnosno nemaju mogućnost dolaska i odlaska do/od parking mesta. Jedina mogućnost dolaska/odlaska na/sa parking mesta jeste preko kolovoza, odnosno preko površine koja je namenjena isključivo za motorni saobraćaj.

Pešački ulazi/izlazi iz garaže najčeće su zauzeti stacionarnim saobraćajem, odnosno parkiranim vozilima, jer nisu jasno obeleženi.

Nije ispoštovan nikakav normativ parking mesta, u smislu da postoji predviđen broj parking mesta za osobe sa invaliditetom u odnosu na ukupan broj mesta u garaži. Dakle, nema ni jednog adekvatno

dimenzionisanog parking mesta za OSI. Sa druge strane, postojeća parking mesta dimenzionisana su tako da onemogućavaju komforan prolaz između vozila.

Nepostojanje vertikalne i horizontalne signalizacije (u bilo kom obliku) dodatno otežava kretanje i mogućnosti komunikacije unutar garaže. Noseći stubovi nisu u kontrastnoj boji u odnosu na okruženje, što predstavlja nepovoljniju situaciju kada su u pitanju osobe oštećenog vida.

Garaža je tokom noći adekvatno osvetljena, dok se problemi sa javljaju samo u određenim periodima dana (npr. u sumrak) kada veštačko osvetljenje nije uključeno, a postoji potreba za većim osvetljenjem.

S obzrom da je parking garaža na dva nivoa, komunikacija sa gornjim nivoom, nažalost, moguća je jedino preko stepenica.

Stručne analize

Analiza dostupnosti javnog prevoza pokazuje veoma nezadovoljavajuću situaciju koja u velikoj meri narušava kvalitet života osoba sa invaliditetom. Nepristupačnost javnog prevoza osim što drastično umanjuje njihovu mobilnost, uskraćuje osobama sa invaliditetom i mogućnost sticanja do određenih usluga ili atrakcija u gradu.

Uzroci nepristupačnosti javnog prevoza su brojni i veoma specifični. Najčešće su to ograničene karakteristike prevoznih sredstava, tj. male su mogućnosti njihove adaptacije u pristupačno vozilo. Sa druge strane, vozni park je veoma star – prosečna starost voznog parka iznosi oko 15 godina. Od oko 200 vozila javnog prevoza u gradu, samo je 5 autobusa sa niskim podom, i mogućnošću za adaptaciju u pristupačno vozilo.

Veoma velika razlika u nivoima, odnosno neusklađenost platforme stajališta i poda autobusa, takođe je otežavajuća okolnost za mnoge korisnike javnog prevoza, a ne samo za osobe sa invaliditetom.

Platforme stajališta najčešće su nedostupne iz razloga koji su ranije navodeni u ovom radu. Pojedini korisnici invalidskih kolica ističu da nije problem u samom vozilu javnog prevoza, u koji bi možda i mogli da uđu uz adekvatnu assistenciju, već je problem u tome što ne mogu da dođu do stajališta. Dakle, da bi javni prevoz mogao

da funkcioniše, osim adekvatne adaptacije vozog parka i samog stajališta mora da postoji neprekinut lanac pristupačnosti od na primer stana do stajališta i obrnuto, to jest, potrebno je ispoštovati načelo kontinuiteta. Pristupačnost okruženja ne može se postići bez poštovanja ovog načela. Sa druge strane, transportni sistem, odnosno saobraćaj uopšte, jedini je koji može da obezbedi kontinuitet pristupačnog okruženja jer predstavlja vezu između čoveka i okruženja. Na ovaj način se izbegava da u jednom delu grada na raskrsnici postoje oborenii vičnjaci na pešačkim prelazima i zvučni semafori, a da ih u drugom delu grada odnosno na susednoj raskrsnici nema, čime nije omogućeno ni slobodno, a ni bezbedno kretanje učesnika u saobraćaju.

Na postojećim stajalištima u okruženju SNP-a uočena je veoma loša informisanost putnika. Informacije kao što su na primer red vožnje prevoza, koje treba da se nalaze na stajalištima su ili postavljene previše visoko na tabli ili uopšte ne postoje. Takođe, nije predviđena ni zvučna informacija za osobe saoštećenim vidom. Uočeno je i otežano prepoznavanje stanice iz vozila, ali i linije javnog prevoza sa samog stajališta, naročito od strane osoba sa oštećenim vidom.

Pristup javnim servisima kao što su to na primer javne telefonske govornice koje postoje u bližem okruženju zgrade SNP-a, je otežan, zbog visokog postavljanja istih. Ovo je naročito nepovoljno kako za osobe sa invaliditetom koji koriste invalidska kolica, tako i za malu decu.

Pojedinačni primeri

Kao što je to ranije napomenuto, na ulazu u zgradu SNP-a postoji izgrađena kosa ravan. Rampa je ukupne širine 1,2 metra, a dugačka 35,2 m, bez odmorišta i sa veoma velikim nagibom od 8%. Na pojedinim mestima nagib je i veći od 8%, jer se oni smenjuju (povećavaju i smanjuju) duž toka rampe, što se izdvaja kao posebna nepovoljnost prilikom kretanja. Kretanje po ovakvoj rampi zahteva asistenciju i veliki napor za savladavanje nagiba, kako samog korisnika tako i asistenta.

Za rampu koja je dugačka čak 35,2m trebalo je predvideti mogućnost mimoizlaska korisnika, što ovde nije učinjeno, pa se i to treba svrstati među njene negativne karakteristike.

Studija slučaja o slobodnom kretanju nastala je kao rezultat istraživanja autora Počuč Miodraga, dipl.inž.saobraćaja, u okviru segmenta izrade izveštaja o stanju u oblasti pristupačnosti u zemljama Jugoistočne Evrope, koji je sprovodio Disability Monitor Initiative

Veza između rampe i ostalih pešačkih tokova (na primer, veza rampe sa stajalištem javnog prevoza i sa parking garažom) je veoma loša. Unutar zgrade SNP-a nema prostorija koje su pristupačne čime se potpuno poništava funkcionalnost rampe. Korisnik invalidskih kolica može da uđe samo u hol pozorišta, ali ne i da koristi usluge SNP-a. Fizička dostupnost nekog objekta ne podrazumeva uvek i takozvanu efektivnu dostupnost. Drugim rečima, korisnik invalidskih kolica čak i ako dođe do same zgrade pozorišta, nema mogućnost korišćenja njenih usluga, čime je prekinut lanac pristupačnosti.

skog perioda stepenice budu očišćene od snega, a rampa ne.

Nedostupni objekti

Imajući u vidu da pristup fizičkoj sredini predstavlja mogućnost sticanja do određenih delova grada, prostora i objekata, a na osnovu svega iznetog, možemo da zaključimo da SNP ne spada u red dostupnih i pristupačnih objekata za osobe sa invaliditetom, ali i druge kategorije građana sa otežanim mogućnostima kretanja.

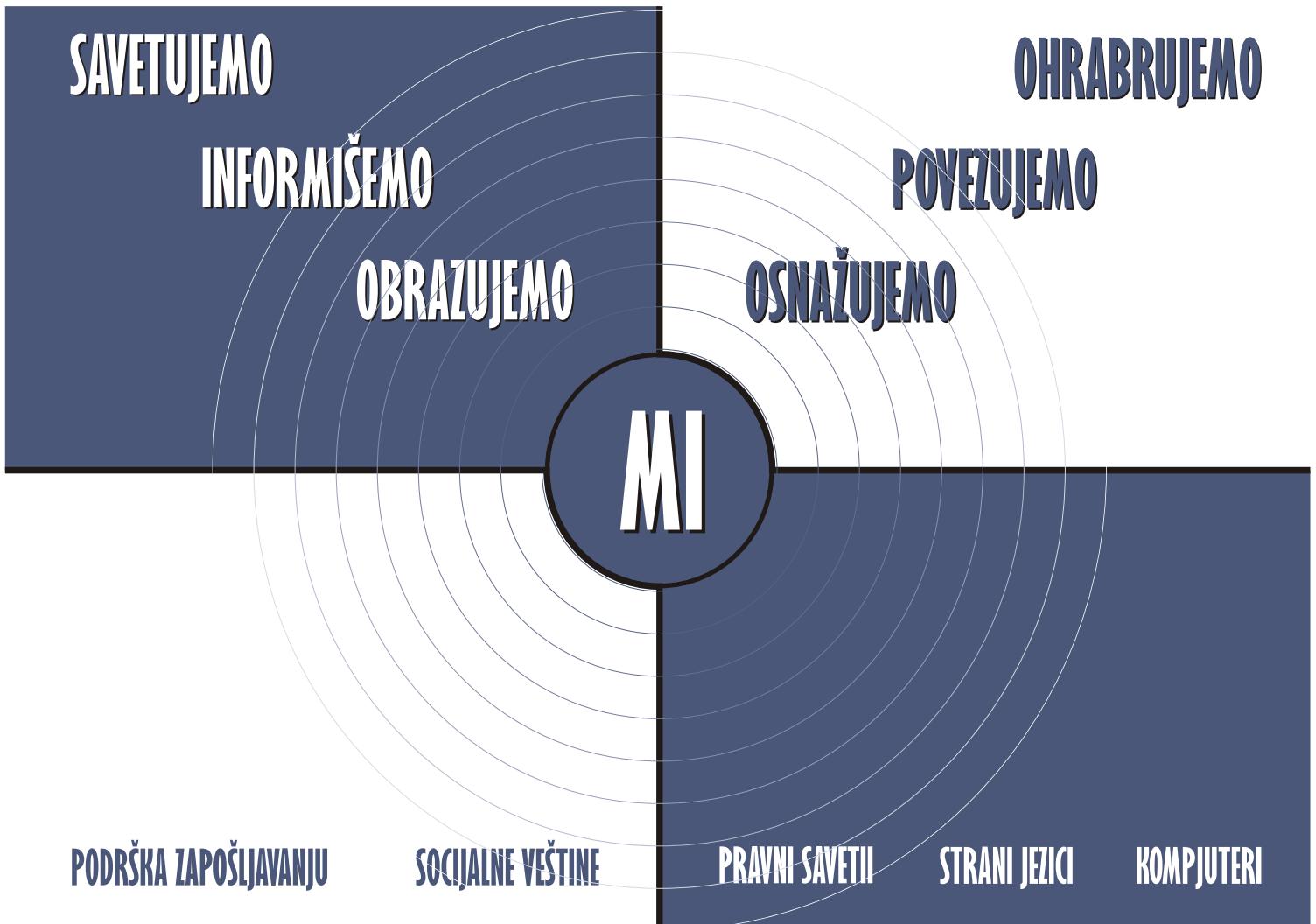
Pristup zgradi SNP-a nije moguć (naročito za korisnike invalidskih kolica), bez obzira na način kretanja, vid prevoza ili izbor puta koji se koristi. Sa druge strane, iako je struktura učesnika važan faktor za planiranje saobraćaja, i dalje se tokom planiranja javnog prostora ne posvećuje dovoljna pažnja učesnicima u saobraćaju koji imaju poteškoća prilikom kretanja. Na onim malobrojnim mestima na kojima postoji fizička dostupnost, nedostaje pomenuti segment efektivne dostupnosti, čime je prekinut lanac pristupačnosti i onemogućeno postizanje cilja putovanja.

Zaštitna ograda na rampi, je dimenzionisana sa veoma velikim prečnikom rukohvata, što može da bude nepovoljno za veći broj korisnika te rampe, naročito ljudi sa kvadriplegijom koji imaju oduzetost sva četiri ekstremiteta i nemogućnost maksimalnog otvaranja prstiju šake i hvatanja za rukohvate.

Nema nadstrešnice ni adekvatnog održavanja higijene (npr. čišćenje od snega i leda), pa se često dešavalо da u toku zim-

Uzroke svih poteškoća u kretanju i korišćenju određenih usluga u nekom javnom okruženju, uopšteno posmatrano, ne treba tražiti u nemogućnosti osoba sa invaliditetom da se kreću istom brzinom kao i ostali učesnici u saobraćaju ili u nemogućnosti njihove adekvatne procene i reakcije u saobraćaju, već u nepostojanju određenih uslova, opreme i rešenja (oboreni vičnjaci, kose ravni, prilagođena vozila, prilagođeni servisi i sl.) koja će im omogućiti da budu ravnopravni učesnici u saobraćaju i da na ravnopravni način koriste javni prostor i njegove sadržaje. ☐

Resursni centar za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije
 Bate Brkića 12, Novi Sad, 021/400-204; 47-900-72
<http://resursnicentar.ehons.org>
 infores@ehons.org

oticon
Slušni aparati

Audiovox d.o.o.

Novi Sad, Radnička 24
Tel: 021 / 45 - 94 - 94